

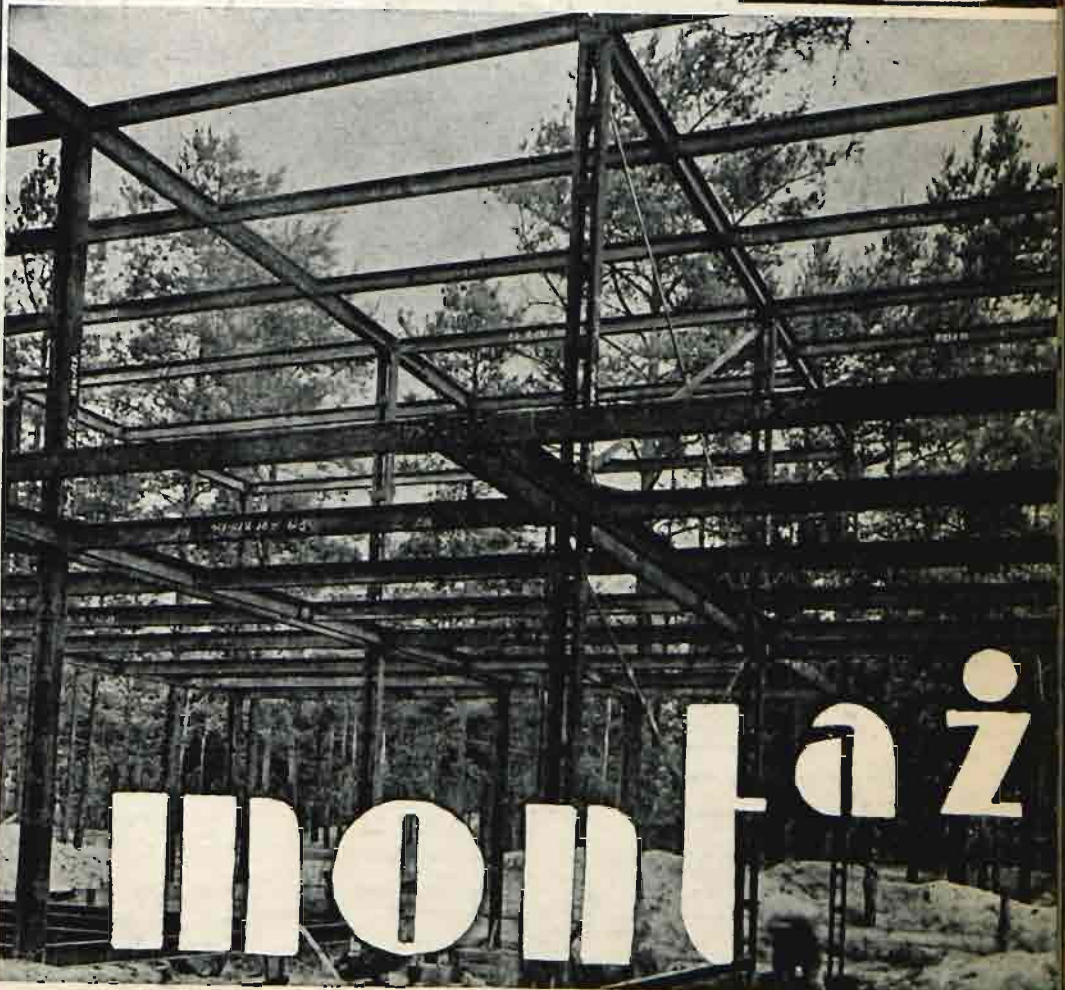
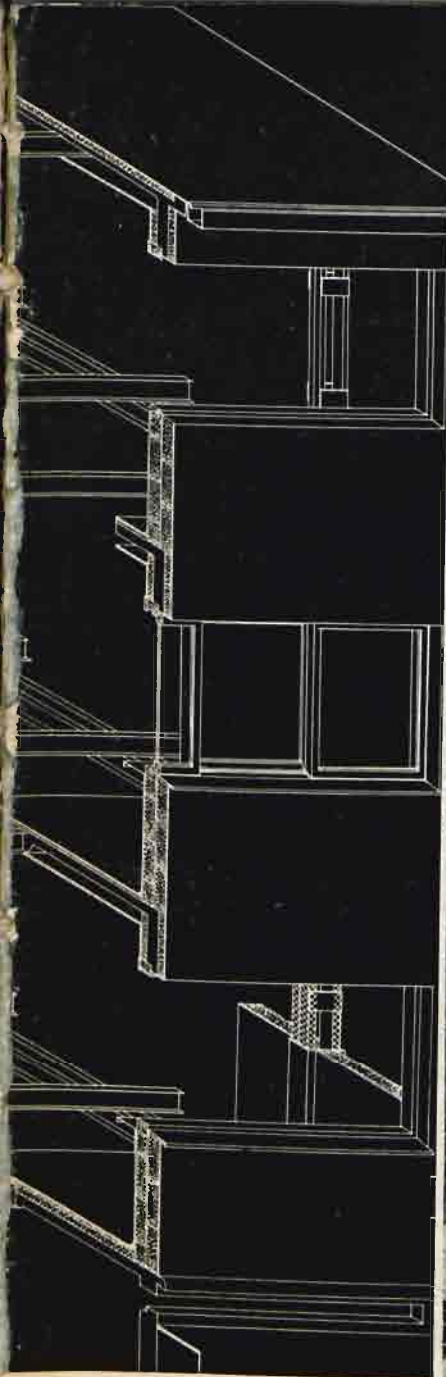
II 38.P.

d o m

o s i e d l e

m i e s z k a n i e

9

montaż

c e n a

w numerze:

wrzesień

1. 5 0

masowa produkcja mieszkań
szkielet żelazny budynku
sankcjonowany plagiat
ogródek dziecięcy

1 9 3

r o k 3

TREŚĆ: Nr. 9 „DOM, OSIEDLE, MIESZKANIE“

Masowa produkcja mieszkań	— Helena i Szymon Syrkusowie
Szkielet żelazny budynku	— Stanisław Hempel
Dom mieszkalny przy Al. Szelałagowskiej w Poznaniu	— Janina i Władysław Czarnecki
Ogródek dziecięcy	— Alfons Zielonko

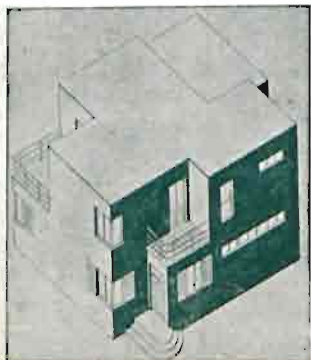
KRONIKA

Prenumerata Miesięcznika „Dom, Osiedle, Mieszkanie
w kraju: **15 zł. rocznie, 8 zł. półrocznie.**
zagranicą **20 „ „**
Cena pojedynczego numeru — zł. 1.50

CENY OGŁOSZEŃ:

Cała strona 300 zł. — Pół. str. 150 zł. — Czwartka str. 80 zł. — Ósemka str. 45 zł.

ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI: WARSZAWA, KRAKOWSKIE-PRZEDMIEŚCIE 5 m. 5.
TEL. 202-05. KONTO CZEKOWE P. K. O. 23.988.

BIURO BUDOWLANE
INŻYNIERYJNO-ARCHITEKT.

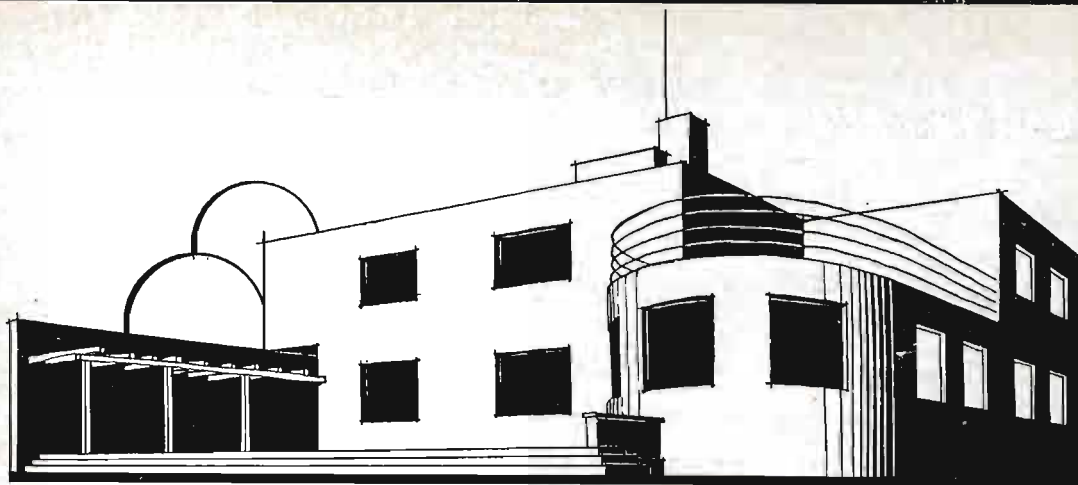
M. KAMIŃSKI I T. STARCZYŃSKI

WARSZAWA, UL. PODCHORAŻYCH 43

TEL. 540-97

Opracowuje projekty, kosztorysy, wykonuje budowę will i domów podmiejskich z zastosowaniem materiałów nowych, specjalny dział budowy domów z pustaków żużło-żwirowo-betonowych.

Masowa produkcja domów i willi drewnianych systemu „K-S“

Willa mec. Rosczynialskiego w Kolibkach proj. inż. L. M. Mazalon

i n ż.

L. M. MAZALON

Gdynia Szosa Gdańska tel. 18-77

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych i Inżyn.,
Biuro Architekt. i Konstruk. Sp. o. o.

ZAKŁADY CEGIELNIANE
„Paweł Fitzke i Radoszów”

Kochłowice G. Ś.

cegła maszynowa, pełna, drążona, pustaki stropowe

TABLE DES MATIÈRES ET ILLUSTRATIONS

- 430—442 *Types des logements dans les blocks à ossature métallique, élaborés pour l'Office Technique Pour l'Utilisation de l'Acier du Syndicat des Forges Polonaises par Hélène et Simon Syrkus, architectes et Stanisław Hempel, ingénieur.*
- 430 Vue perspective d'une colonie
- 431 Logement — type dans une maison à corridor intérieur.
- 432 Vue isométrique de la cuisine et salle de bain — cellule type.
- 433 Plan d'un étage — type dans une maison à corridor intérieur.
- 433a. Plan général d'une maison à corridor intérieur.
- 434—5 Logements à deux étages dans les maisons à corridor intérieur — plan du niveau de la salle commune et plan du niveau des chambres à coucher,
- 436 2 logements par palier pour les familles nombreuses.
- 437 2 petits logements par palier.
- 438 Détail de construction.
- 439 Vue isométrique d'un logement,
- 440 Coupe de la maison à 8 étages.
- 441 Plan d'aménagement de la colonie.
- 440 Vue à vol d'oiseau de la colonie.
Maison d'habitation à Poznań Allée Szelągowska ing. arch. J. Czarnecka
ing. arch. W. Czarnecki.
- 443—444 Vue — Wł. Czarnecki
- 435 Bassin dans le jardin — J. Czarnecka
- 446—448 Plans Wł. Czarnecki
- 449—452 Vues d'intérieurs — J. Czarnecka
Jardins d'enfants arch. jard. A. Zielonka
- 453—455 Plans d'un jardin à Dąbrowa A. Zielonka
Chronique
Plagiat officiellement sanctionnée S. S
- 457—458 Plans du Palais de la Société des Nations
- 459 Plans des arch. Nénot, Broggi, Lefebvre, Vago
Comment vais-je arranger mon logement, Dr. Lotz.
- 460—467 Illustration du livre du Dr. Lotz
- 468—469 Otto Haesler & Karl Völker, Chambre d'habitation avec niche pour travail.
- 470—474 Projet de reconstruction de la Via Roma à Turin (la Casa Bella juillet 1931)

Dom Osiedle Mieszkanie

Miesięcznik pod redakcją: Józefa Jankowskiego i Teodora Toeplitza

Rok III

Wrzesień 1931

Nr. 9

Навта пси

Wszystko się wiąże; Mieszkanie odpowiada sposobowi życia i pracy. Wielka ilość ludzi pracujących w jednakowy sposób, w jednakowy sposób spędzających życie, wymaga jednakowych mieszkań,

W każdym czasie i miejscu – jednakowe warunki wytwarzały jednolite typowe budownictwo.

Jednakowymi są najdawniejsze mieszkania jaskiniowe w Europie środkowej i w północnej Afryce, lub wyżłobione przez Indjan w miękkich skałach Ameryki. Niewiele się od nich różnią wycięte w lodzie siedziby Eskimosów. Namioty z gałęzi pokrytych liśćmi, czy trziną, namioty pokryte skórą, budowane w różnych okolicach w podobnych warunkach niczem się od siebie nie różniły.

T y p mieszkania, typ domu znajdujemy, zawsze i wszędzie, czy w egipskich wykopaliskach kolonii robotniczej Kahun, czy w glinobitnych obudowanych podwórcach Grecji, czy w zabudowaniu willowem Pompei, czy w kamienicach czynszowych (insulae) Rzymu, czy w trzykondygnacyjnych domach miast średniowiecza.

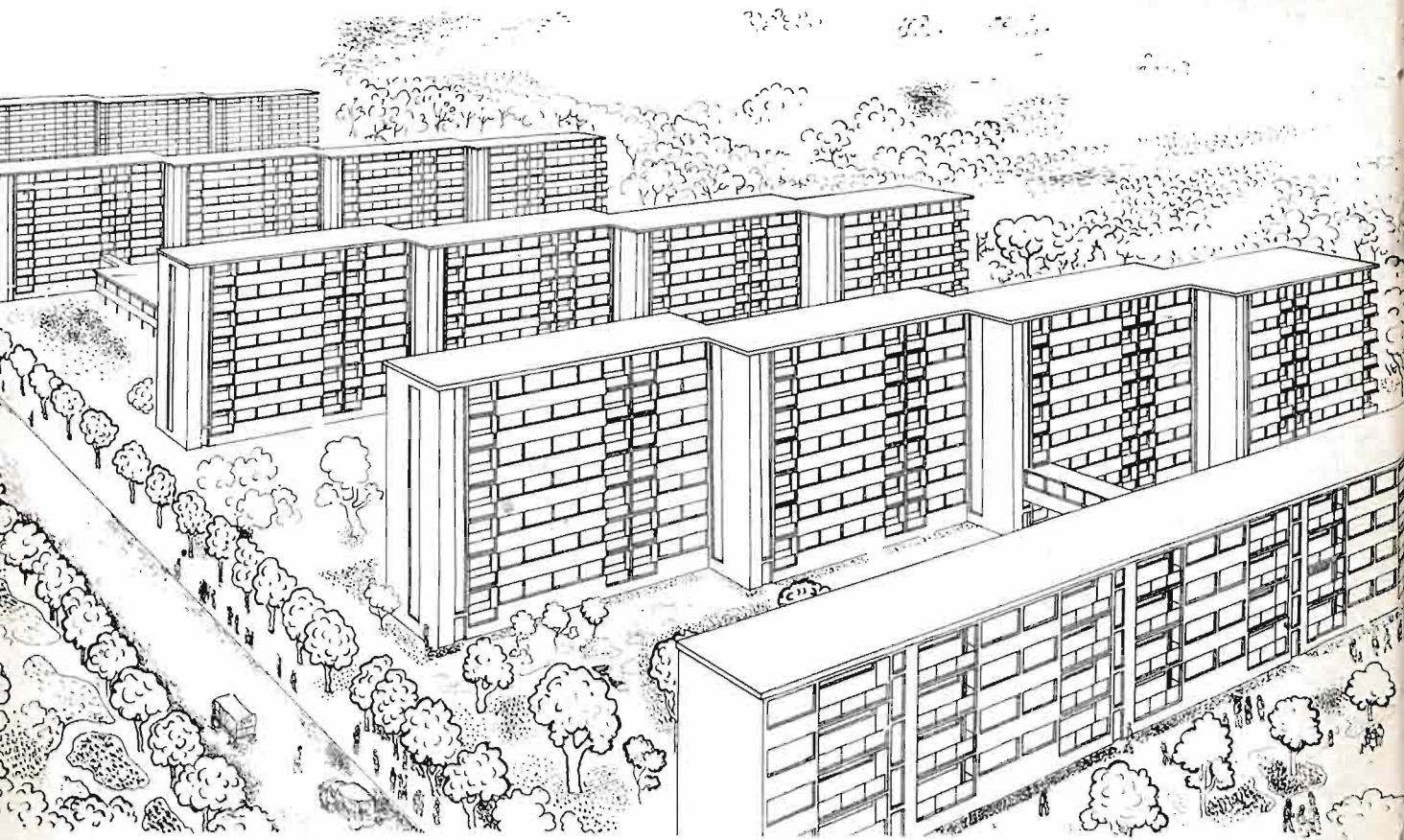
Chaty ludności rolniczej są w zależności od klimatu i rodzaju gospodarstwa w każdym kraju inne, ale identyczne w każdej wsi i okolicy. Drewniane domy farmerów amerykańskich mieszczą się wszystkie w kilkudziesięciu typach katalogów. Nawet najgorsze koszarowe budownictwo domów mieszkalnych XIX w. wytworzyło wyraźny standart kamienicy w której obok siebie i nad sobą powstawały typowe choć ujemne mieszkania, dla potrzeb różnych warstw społecznych przeznaczone. Musimy się więc pogodzić z wielokrotnie powtarzającym się typem jednakowego mieszkania, jednakowego domu, szukać najlepszego rozwiązania dla tego typu, i umieć odnaleźć piękno w mocnym rytmie powtórzeń...

Wszystko płynie

Zmieniają się warunki pracy i bytu, zmieniają się poglądy i upodobania, zmieniać się także musi najczęściej powtarzający się typ mieszkania. Zmiany te wywołuje przede wszystkim zmieniająca się technika budowy i zmiana stosowanych materiałów budowlanych.

Każda realizacja jest kompromisem pomiędzy celem a środkami.

Szukamy takich środków, któreby pozwoliły na największe przybliżenie do osiągnięcia celu: mieszkania godnego współczesnego człowieka i dostępnego dla wszystkich. Szukamy ich na wszystkich drogach starych i nowe drogi torując, nie odrzucamy żadnych doświadczeń techniki odwiecznej, wykorzystujemy każdy postęp techniczny. Szukamy w pełnej świadomości, że *żadne rozwiązanie nie jest ostatecznym*, że wszystko jest i musi być płynne, że niema i nie będzie takiej chwili, którąbyśmy chcieli w biegu czasów zatrzymać.

rys. 430

Perspektywiczny widok osiedla

helena i szymon syrkusowie

masowa produkcja mieszkań

Elephantiasis konstruktywizmu ?

Nie -- poprostu oczy otwarte na to, co zrobić trzeba i jak zrobić można.

Program: 15 lat po 100.000 mieszkań rocznie. Jak je wybudować? Przecież nie rękami, cegielka po cegielce. W samym programie zawiera się potencjonalnie pojęcie MASOWOŚCI.

MASOWA PRODUKCJA MIESZKAN. Tytuł artykułu. Tytuł realizacyj. Wstęp: osiedle W. S. M. na Rakowcu.

Wprowadzenie mechanicznej produkcji do budownictwa—krok naprzód w nastawieniu go na masowość. Udostępniając szerokim masom zdobycze techniki mieszkaniowej, odbiera się uprzywilejowanym warstwom społeczeństwa wyłączność użytkowania kultury mieszkaniowej. To właśnie jest jednym z przykładów socjalnej ingerencji inżyniera-architekta.

Idea, dojrzała w umyśle polskich architektów, dojrzeć musi w polskim przemyśle budowlanym. W Ameryce i we Francji dzieje się inaczej, ale tak-

II.38.P

że źle. Przemysł francuski dawno zdystansował tradycję, jakże mocną, pseudo-klasycyzmu, i jego praca nie ma żadnego łącznika wewnętrznego z pracą architektów, doklejący stylowych fasad do precyzyjnych, mechanicznie wykonanych organizmów fabryk i domów. Niedługo fasady tego rodzaju przestaną być potrzebne francuskiej tradycji i amerykańskiemu snobizmowi.

Dygresja: mówiąc o architektach francuskich, nie mam na myśli Le Corbusier'a stanowiącego w Paryżu swoiste i odrębne zjawisko. Architektura oficjalna, ramol z bielmem na obu oczach, nie umie wyzyskać jego sił twórczych, tak jak nie umie dotrzymać kroku postępowi techniki budowlanej, osiągniętej najwyższy poziom europejski. Corbusier mimo to emanuje na cały świat. A przemysł idzie naprzód.

Nas nie sparaliżowała tradycja. Nie mamy Ecole des Beaux Arts. Ale brak nam dopingu ze strony przemysłu budowlanego. Nie architektki ciążą ku tradycji, ale przemysł budowlany nie ma dość energii, ażeby otrząsnąć się z naleciałości tradycji rękodzielnictwa, z tradycji prowincjonalizmu 18 w. (Prowincjonalizm — rozdźwięk pomiędzy rozmachem architektonicznym a rzemieślniczym wykonaniem; niewspółmierność poziomu projektu i domorslego wykończenia).

Zadanie, postawione przez Poradnię dla zastosowania Żelaza przy Syndykacie Polskich Hut Żelaznych:

Opracować typy mieszkań w blokach wielopiętrowych o szkieletie stalowym.

Zadanie, pojęte przez architektów:

Znaleźć ideę TYPU, posiadającego zdolność zmniejszania i zwiększania się, a jednocześnie zdolność do uwielokrotniania.

Innymi słowy — opracować element ROSNĄCY, dający się różnie grupować dokoła stałego JĄDRA mieszkania, przyczem nadający się w obrębie danego BLOKU do zestawiania w różnorodnych kombinacjach.

Założenie: sprawa masowej produkcji mieszkań może być rozwiązana jedynie przez MECHANICZNE powielanie. Rękodzielnicze budowanie mieszkań w wielkich ilościach byłoby kontynuowaniem en masse tradycji prowincjonalizmu 18 w.

Nikommu nie wpadłoby do głowy przepisywanie odręcznie OKÓLNIKA do wszystkich bezdomnych obywateli Rzplitej.

Dążyliśmy do stworzenia architektonicznych podstaw mechanicznego powielania mieszkań, opracowując zimą r. 1930/31 z konstruktorem inż. St. Hemplem, typy bloków wysokich o szkieletie żelaznym. Domy jednorodzinne wolnostojące i szeregowe opracowywał arch. T. Michejda.

Zaprojektowaliśmy dwa zasadniczo różne typy nadające się do zwiększania i zmniejszania. W obrębie każdego typu stropy są powierzchniami tak dalece elastycznymi, że już po zmontowaniu budynku zdecydować można, ile różnych co do wielkości kombinacji zastosować w danym bloku

Jednym słowem: BUILDING mieszkalny, w którym wynajmuje się potrzeb-

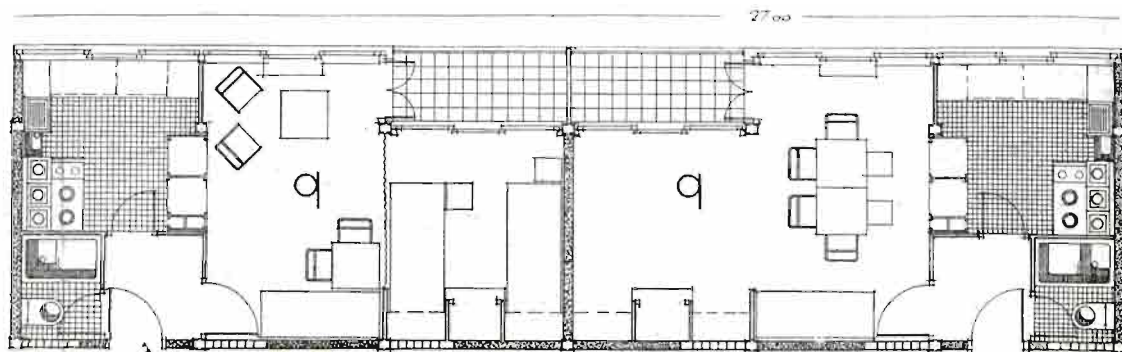
ną ilość kuponów powierzchni oświetlonego stropu, wyposażonej w piony instalacyjne, kuchenne i ogrzewnicze.

TYP 1 — system korytarzowy.

Uzasadnienie systemu komunikacyjnego w N-rze 5 1931 D. O. M. w artykule „Osiedle na Rakowcu“. Opisuujemy TYPOWY przykład jednostki mieszkalnej, jaką jest *wielkość g*.

mieszkanie g w nocy

mieszkanie g w dzień

rys. 431.

Maisons à ossature d'acier corridor intérieur. Logement-type.

nuit

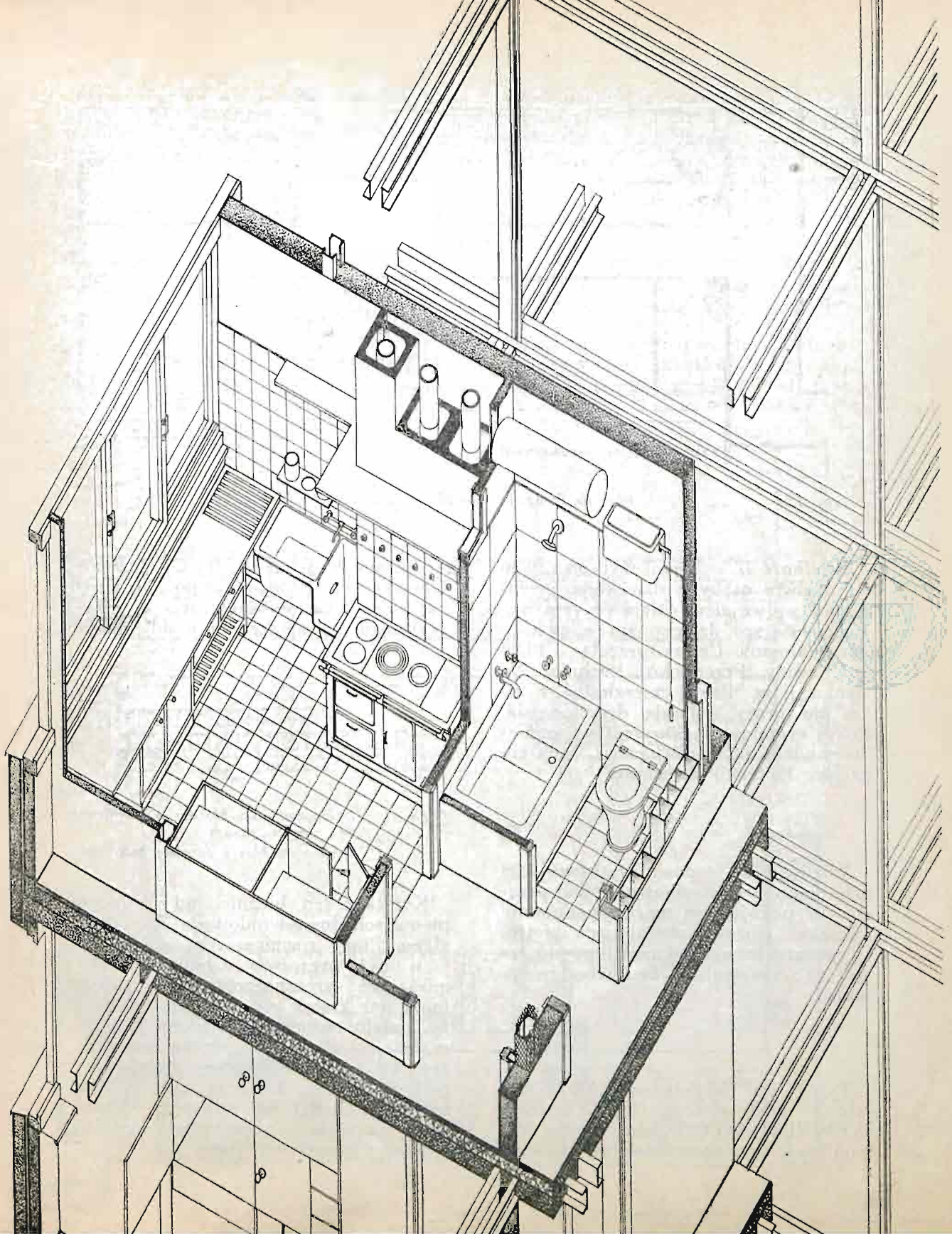
jour

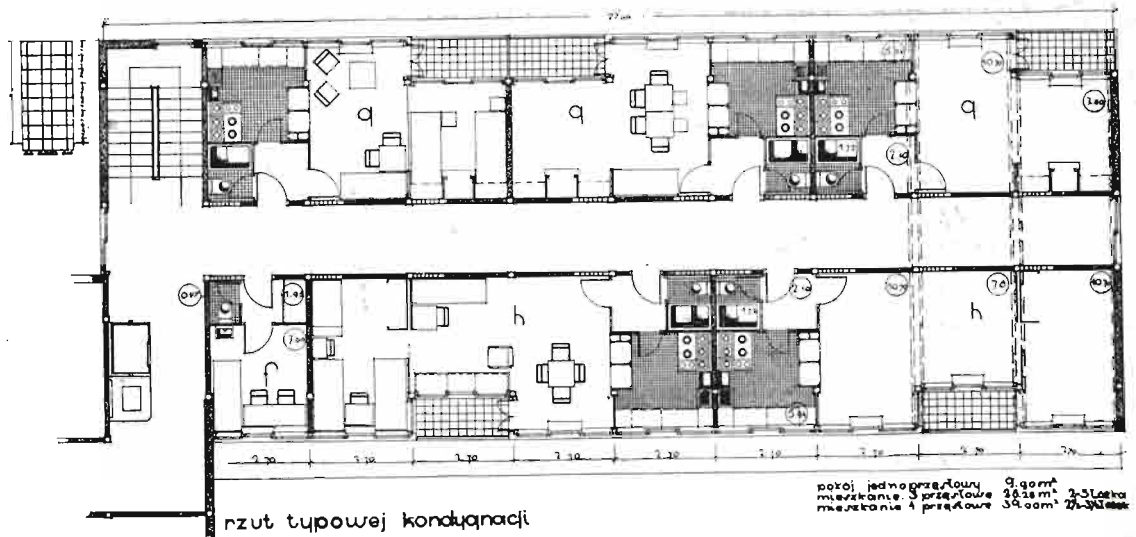
Wielkość G. Mieszkanie dwuosobowe. Powierzchnia użytk. 28 m² 25. Zajmuje trzy standaryzowane przeszła bloku. Przesła I: przedpokój; kabina sanitarna: minimalna wanna 1 m 10 0 m 75 prysznic, obudowany systemem amerykańskim; wc. Z przedpokoju wejście do pokoju mieszkalnego i do kuchni. Kuchnia opracowana jako aparat do pracy. Trzon kuchenny węglowo-gazowy, zlew kombinowany ze zmywakiem, stół do pracy pod oknem, obok wentylowana spiżarka, dalej podnoszona deska do prasowania i kredens kuchenny. Podwójne okienko — od strony pokoju oszklone, od stro-

ny kuchni drewniane, służy do podawania potraw i do obserwowania dziecka.

To przeszło stanowi **JĄDRO MIESZKANIA** — jest ono standaryzowane i powtarza się we wszystkich mieszkaniach typu I.

Następne przeszło: pokój mieszkalny, połączony elastycznie z widną niższą sypialnią, zajmującą przeszło III-e. O ile w niszy będą wbudowane podnoszone łóżka, można w dzień użytkować oba przeszła jako stosunkowo duży pokój mieszkalny. Z pokoju mieszkalnego wyjście na balkon.

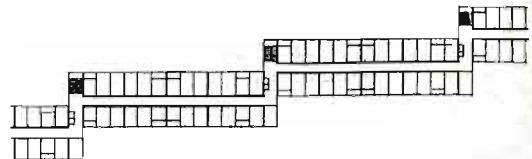

rys. 433

Plan de l'étage-type — bloc à corridor intérieur

Wielkość H. — pow. użytkowa 39,00 m² — dwie osoby z dzieckiem, ewentualnie z dwojgiem dzieci (w tym wypadku starsze dziecko śpi w pokoju mieszkalnym). Cztery przęsła — 10,80 mb. fasady. Przedpokój, kuchnia, łazienka j. w. Pokój mieszkalny z niszą do pracy zajmuje dwa przęsła. Pokój sypialny, większy niż w poprzedniej wielkości, mieści prócz łóżek rodziców łóżeczko dziecięce.

Opisane tu wielkości F, G, H, kombinować można dowolnie po obu stronach korytarza wewnętrznego, powtarzającego się na każdej kondygnacji.

433-a. Szkirowy plan bloków o korytarzu wewnętrznym

Schème du bloc à corridor intérieur

Wielkość F — pow. użytkowa 9,90 m² — pokój jednoosobowy. Jedno przęsło. W pokoju tym może ewentualnie mieszkać służąca, obsługująca piętro. Wyposażenie: amerykańskie podnoszone łóżko, umywalnia, wc, i wbudowana szafa.

Korytarz ten biegnie od jednego pionu schodowo-windowego do drugiego. Piony rozmieszczono co 25 m. — w myśl przepisów o odległości pomieszczeń, przeznaczonych na pobyt ludzi, od klatek schodowych. Można by śmiało rozmieszczać piony jeszcze rzadziej, i ulicę wewnętrzną przedłużyć. W ten sposób piony byłyby lepiej wyzyskane. Im dom wyższy, tem instalacje lepiej się opłacają. Mieszkania są małe — współczynnik instalacyjnego uposażenia duży.

Typ I jest przykładem RADYKALNEGO zastosowania KORYTARZA WEWNĘTRZNEGO, jako środka komunikacji wewnątrz bloków.

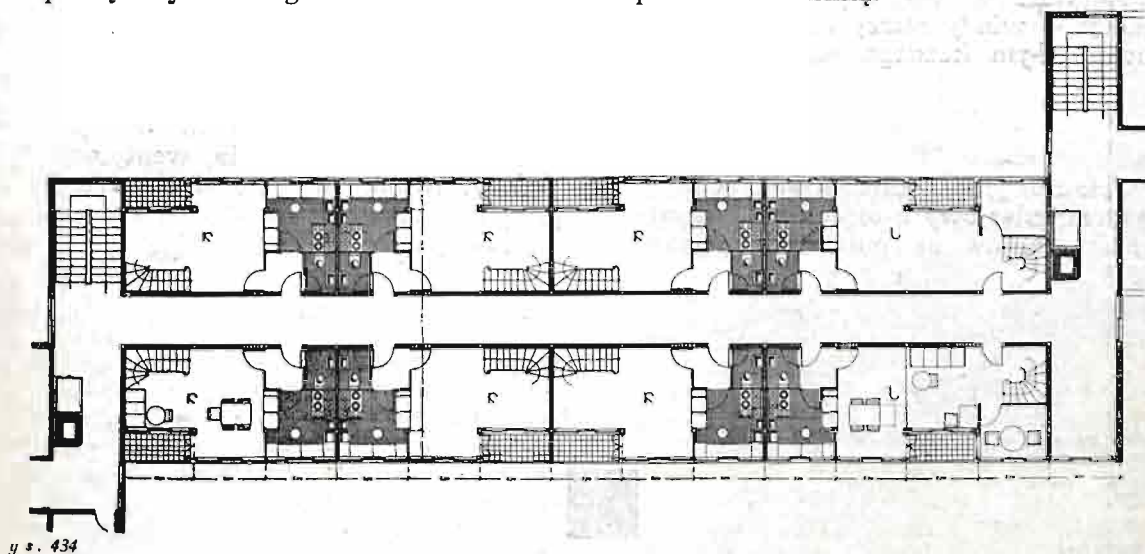
Typ I jest typem domów WYSOKICH — od 8-u kondygnacji wzwyż. W miarę wzrostu domów wzrasta się wyposażenie pionów komunikacyjnych — schody służą tylko jako zabezpieczenie pożarowe — dla komunikacji używa się wind *różnej* szybkości, zatrzymujących się tylko na pewnych kondygnacjach.

Przykład: dom 10-piętrowy. Winda I obsługuje pierwszych 5 pięter i zatrzymuje się na każdym. Winda II obsługuje następnych 5 — jest ona „pospieszna“ do wysokości 5-go piętra — zatrzymuje się dopiero począwszy od 6-go.

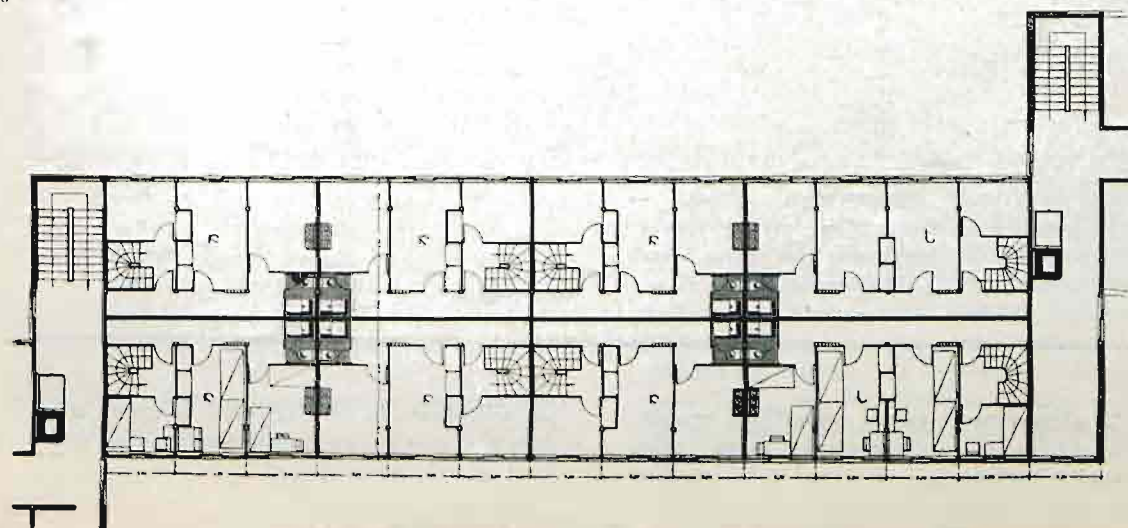
Rozwinięcie typu: korytarz co dwie kondygnacje — mieszkania na dwóch poziomach.

Wielkość K — mieszkanie dla 5 osób. Trzy przeszły. Poziom I — kuchnia j. w., przedpokój j. w., w kabine sanitarnej wc i umywalnia. Pokój mieszkalny z balkonem i niszą do pracy oraz wewnątrz schodami na poziom II-kondygnację sypialną. Trzy kabiny sypialne z szafami ścienne i łazienka.

Wielkość L — mieszkanie siedmioosobowe. Cztery przeszły. Poziom I j. w.: nadto gabinet z oddzielnym wejściem. Poziom II — cztery kabiny sypialne z łazienką.

rys. 434

rys. 435

rys. rys. 434 i 5. Mieszkania na 2-ech kondygnacjach w domach o korytarzu wewnętrznym. —

Plan kondygnacji sypialnej i mieszkalnej.

Nr. Nr. 434 et 435. Logements sur deux étages.

Typ ten może również zadowolić wymagania zawodów wyzwolonych — przez połączenie miejsca pracy z mieszkaniem bez zamącenia spokoju życia domowego. Mieszkanie rozkłada się na trzech poziomach:

Poziom I-y: biuro inżyniera; kancelarja adwokata; gabinet lekarski wraz z pomieszczeniami służbowymi, poczekalnią, wc;

Poziom II-i: dzienne przebywanie rodziny — pokój mieszkalny, kuchnia, wc i t. p.

Poziom III-i: pokoje sypialne i łazienka.

Korytarz wewnętrzny co 3 kondygnacje — windy zatrzymują się na poziomie I-ym każdego mieszkania.

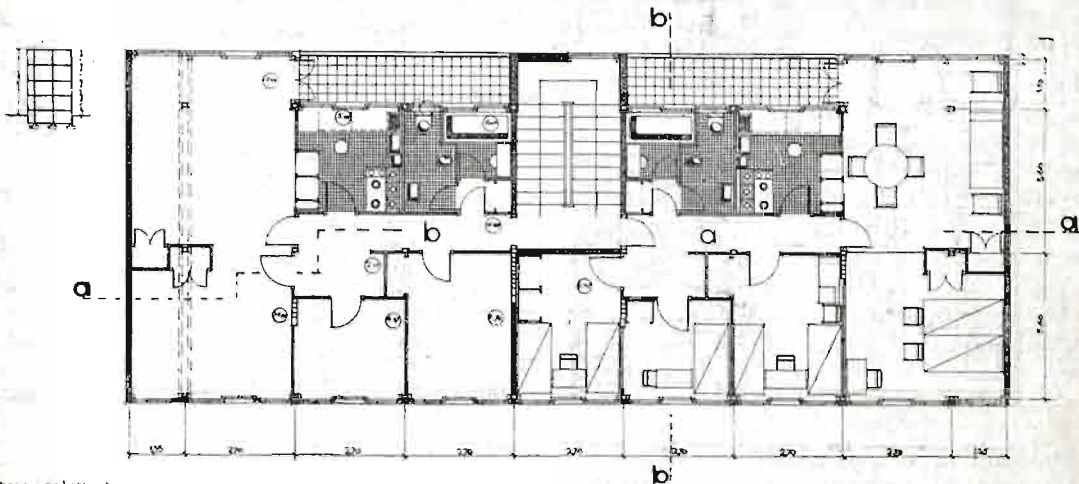
Jeszcze jedna alternatywa typu I. system galerjowy z orientacją wszystkich pokoiów na południe. Korytarz

wewnętrzny potraktowany jako zewnętrzny. Typ może być zastosowany we wszystkich opisanych tu wielkościach F, G, H, K, L, i t. p. Oczywiście rozwiązanie takie jest droższe, gdyż schody, windy, galerja obsługują JEDEN tylko rząd mieszkań. Zastosowanie wskazane w specjalnych wypadkach: domy dla gruźlików i t. p. Dowodzi ono jednak jak elastyczny i uniwersalny jest system KORYTARZOWY, który daje się zastosować w najróżnorodniejszych kombinacjach, dla rodzin o najróżniejszym składzie, potrzebach, wymaganiach i możliwościach finansowych. Od pokoju kawalerskiego do mieszkań siedmio-ośmiołóżkowych; od robotniczego mieszkania półtoraizbowego do mieszkań zawodów wyzwolonych w połączeniu z biurami — przy tym samym rozstawie ram konstrukcyjnych, tych samych warunkach usłonecznienia, wentylacji, higieny, niemal według algebraicznego wzoru na ilość przestawień z x elementów po n .*).

**) Opracowanie to nie wyczerpuje wszystkich możliwości wykorzystania danej przestrzeni mieszkalnej, — inni architekci mogliby

po wybudowaniu oświetlonych stropów przy danym rozstawie ram konstrukcyjnych po swojemu rozwiązać wnętrza.

TYP II

mieszkania z 7-8 łóżkami
 76 m² 70 m
 mieszkania z 5-6 łóżkami
 67 m² 60 m

rzut kondygnacji typowej

rys. 436

Maisons pour des familles nombreuses — deux logements par palier.

Type A — 76 m² 70 — nombre des lits 7—8

Type B — 67 m² 60 — nombre des lits 5—6

Opracowano również ogólnie praktykowany system klatki schodowej dla dwóch mieszkań jako typ II. Elastyczność jego jest jednak ograniczona. Mieszkania w domach tych przeznaczono zasadniczo dla rodzin licznych, wyposażając je w duże ilości kabin sypialnych i odpowiednio duży pokój mieszkalny. Dzieci które zamieszkiwać będą te domy, winny mieć łatwy dostęp do dziecinców, szkół, parków, terenów sportowych etc. Korzystanie z wind nie jest dla dzieci wskazane, więc te domy projektowane są jako NISKIE — jednopiętrowe i dwupiętrowe — najwyżej trzypiętrowe.

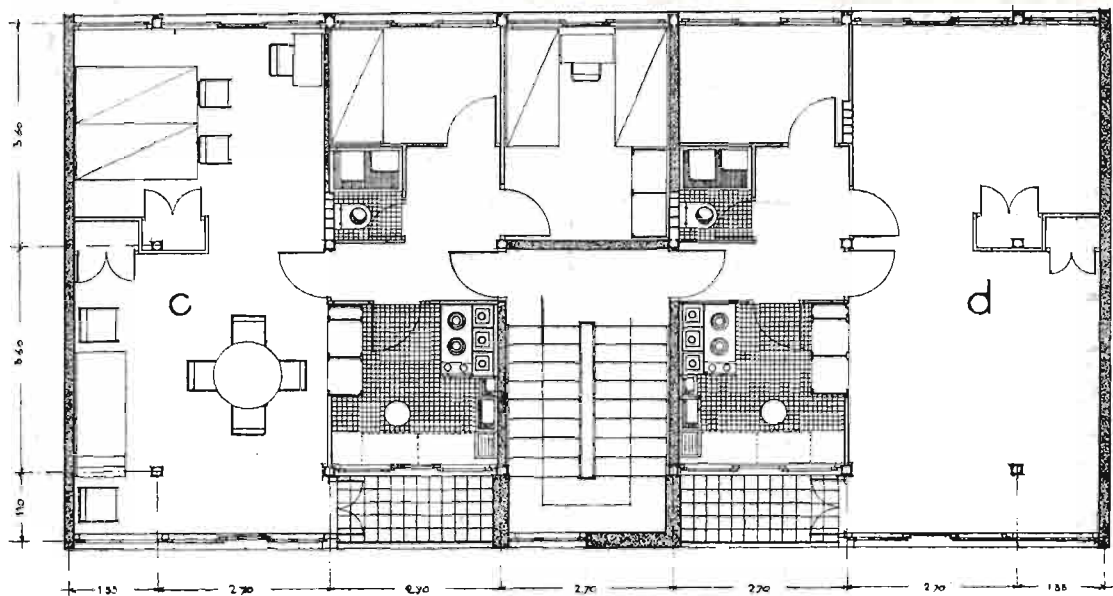
A — 7—8 łóżek 76 m² 70

B — 6—7 łóżek 67 m² 70,

przyczem wprowadzono dwie kabiny sanitarne, ażeby mycie mogło się rano odbywać sprawniej i szybciej.

Typ opracowany zasadniczo w dwóch wielkościach:

Zasada rozplanowania: mieszkania rozstawione parami koło klatki schodowej. Przewietrzanie na przestrzał. Pokoje sypialne skierowane na wschód, pokoje mieszkalne z sąsiadującą kuchnią na zachód. Wszystkie ubikacje dostępne z korytarza, ażeby liczni członkowie rodziny nie byli krępowani pokojami przechodnimi. Kuchnia, łazienka i we zgrupowane koło wspólnej ściany instalacyjnej.

rzut typowej kondygnacji

ys. 437 2 mieszkania mniejsze z jednej klatki schodowej. 2 petits logements par palier

Zmniejszenie tego typu to wielkości:

C — 6 łóżek

D — 4 łóżka.

W tym wypadku klatka schodowa wypada co 6,75 mb fasady — zbyt często, ażeby

mogła się opłacić. Przy dalszym zmniejszaniu przekracza się już stanowczo granice opłacalności klatki schodowej dla dwóch mieszkań.

W opisanych tu projektach uwzględniliśmy ostatnie zdobycze polskiej techniki budowlanej, dostępne dla mieszkań TANICH. Zdobyczy tych było i jest stanowczo za mało. Brak ich stanowił poważną przeszkodę w przygotowaniu programu standaryzowanej budowy.

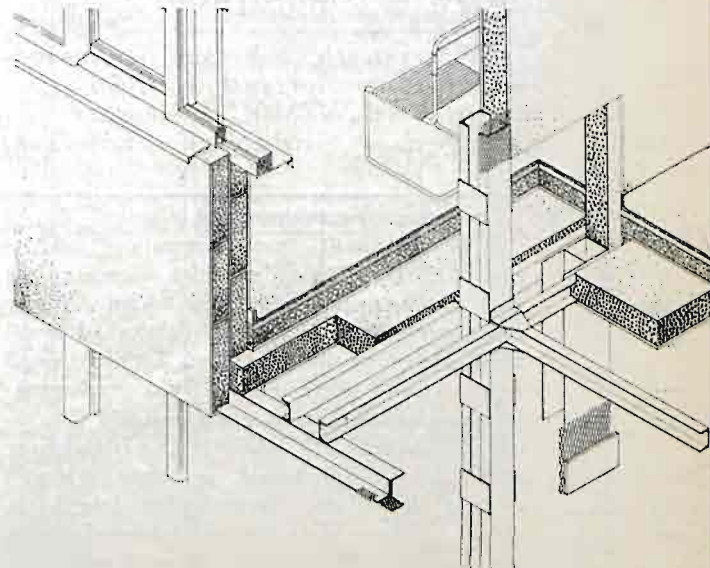
Zwłaszcza możliwość SUCHEGO MONTAZU wypełnień jest mocno ograniczona. Wypełniając szkielet budynku którymkolwiek ze znajdujących się na rynku materiałów, wprowadzamy do ścian wodę w postaci zaprawy. Oczywiście tem mniej wody, im większy format materiału wypełniającego.

Drugim źródłem wody, które chcielibyśmy usunąć, to tynki. Tynki zewnętrzne można już naprawdę ominąć, stosując płyty z betonu komórkowego od zewnątrz oblicowane piaskowcem. (Piaskowiec jest mechanicznie połączony z betonem — montujemy gotowe płyty). Oto jedna z dróg dla usunięcia wilgoci ze ścian, a raczej OMINIĘCIA jej. Potrzebny jest WYBÓR dużych i lekkich płyt budowlanych, pokrytych od zewnątrz nieprzepuszczalną wysokowartościową powłoką w rodzaju glazury, kamienia, nierdzewiącej blachy emalowanej, dykty zbrojonej czy czegoś w tym rodzaju; od wewnątrz natryskiwana tapeta czy dykta. Dopiero w tedy bowiem możnaby naprawdę rozpaczać na wielką skalę SZYBKĄ FABRYKACJĘ DOMÓW MIESZKANIOWYCH, kiedy wyeliminuje się z budowy pokrywanie budynku mokrą skórą.

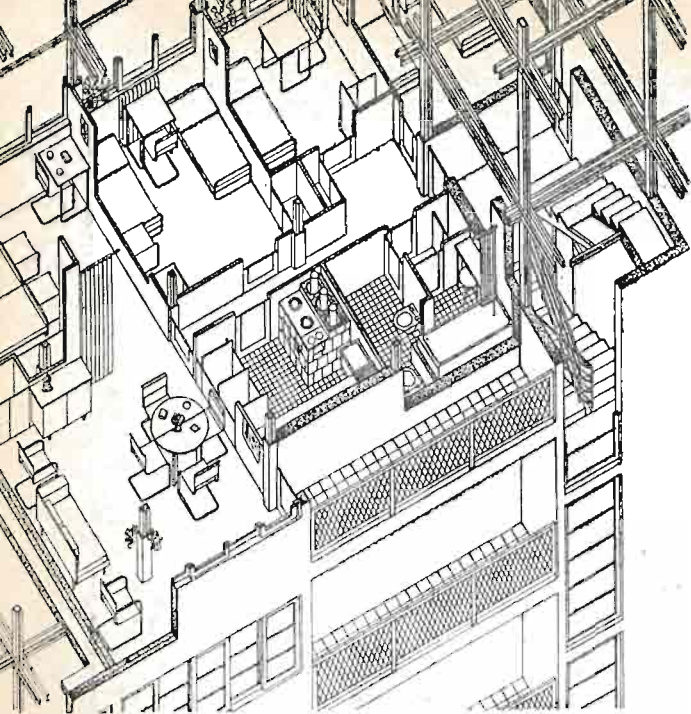
Racjonalna droga potania budowy to nie rozrzutne stosowanie tanich i prymitywnych materiałów, ale, ceterum censeo, to umiejętność wyzyskania materiałów wysokowartościowych, które przy użyciu małej ilości, dawałyby oszczędności istotne na czasie trwania budowy, transporcie i t. p.

Materiałem takim, o ile idzie o szkielet, jest ŻELAZO, a raczej stal budowlana. Racjonalnie zaprojektowany szkielet to właściwie sieć energetyczna, rozprowadzająca siły, działające na budynek, w odpowiednie punkty zbiegu. Tak jak dopływy rzeki wpadają kolejno do jej łożyska i wraz z nią płyną do morza, tak samo siły ściskania, rozciągania, ścinania, dopływają, mówiąc obrazowo do słupów, koncentrują się w nich, część ich wytrzymuje materiał szkieletu, a reszta za pośrednictwem słupów zostaje uziemiona. Idzie znów O TANIOŚĆ — o najoszczędniejsze skonstruowanie tej sieci z elementów odpowiedniego kształtu i układu.

Na mocy dokładnych rachunków i przeliczeń, na mocy rysunków warsztatowych otrzymano w obu projektowanych dla Syndykatu Hut Żelaznych typach standart szkieletu o belkach ciągłych i podciągach konsolowo wspartych na słupach. Wsporniki mają takie wymiary, ażeby przekroje belek i podciągów były możliwie małe, a słupy prawie zupełnie wyzyskane. Dzięki zmniejszeniu przekrojów żelaza szkielet jest TANI.

rys 438 Szczegół Konstrukcji. Detail de construction

Widok izometryczny mieszkania—Vue isométrique d'un logement

Ściana zewnętrzna — właściwie PARAPET. Powyżej 1 m. od podłogi aż — jedna z najważniejszych zdobyczy pod sam sufit biegnie CIĄGLE OKNO budownictwa szkieletowego*). Zaprojektowane przez nas typy mieszkań to właściwie sfunkcjonalizowane OSWIETLONE STROPY.

W granicach, zakreślonych możliwością platniczą przyszłych lokatorów, starano się WZMÓC współczynnik instalacyjnego uzbrojenia mieszkań.

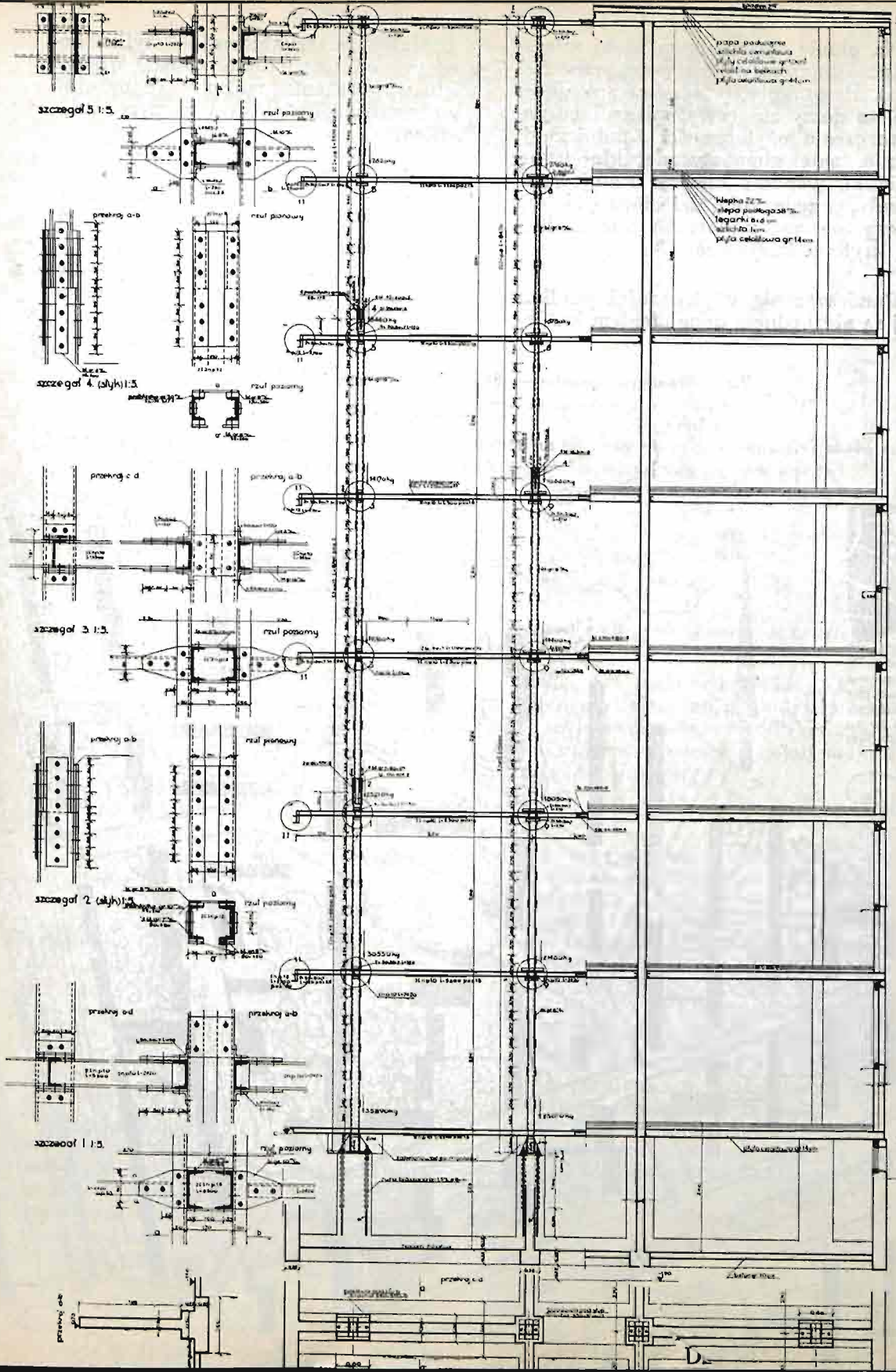
*) W chwili projektowania tych typów akcja firm polskich zmierzająca do rozpoczęcia fabrykacji okien i futryn żelaznych była jeszcze zbyt daleka od realizacji, ażebyśmy dla mieszkańców TANICH mogli zaprojektować okna żelazne, nie przekraczając powyższego a priori postanowienia uzyskania NISKIEGO KOMORNEGO. Dlatego w projektach uwzględnione są okna poziomo suwane drewniane. Teraz, gdyż fabrykacja okien i futryn drzwiowych żelaznych jest sprawą całkowicie realną, możemy bez żadnych zasadniczych zmian i ogromną dla pro-

Wzrost tego współczynnika w tych warunkach jest wtedy tylko możliwy, kiedy wyzyska się racjonalnie zarówno wytrzymałość tworzyw, jak też powierzchnię i objętość elementów mieszkalnych i pod względem techniki i pod względem higieny.

To też wielkość standaryzowanych elementów, z których składają się opracowane przez nas TYPY, nie jest przypadkowa. Znormalizowany rozstaw ram konstrukcyjnych — 2 m. 70 od osi w przekroju podłużnym, wynika nie tylko ze względów statycznych i termicznych, o których wyżej, ale z FUNKCJONALIZMU APARATU MIESZKANIOWEGO, z wielkości i ustawienia sprzętów, ze skali człowieka i zorganizowania jego ruchów, z ilości powietrza, światła i ciepła, jaka zużywa i t. p.

Wymiar 2 m. 70 jest dogodnym wymiarem dla charakterystycznego elementu: kabiny dwułożkowej. Dwa łóżka pod ścianami — między nimi miejsce przy stole, potrzebne dla pracy. $0m80 + 1m10 + 0m80 = 2m70$. W wymiarze tego rozstawu mieści się również racjonalnie zaprojektowana kuchnia, przedpokój z łazienką i t. p. Wielokrotna jego daje dobre wymiary pokoju mieszkalnego, przeznaczonego na codzienne przebywanie rodziny.

jektu korzyścią zamienić okna drewniane na żelazne. Z korzyścią, powtarzam, gdyż tylko metal daje gwarancję dobrego funkcjonowania okna poziomo-suwanego. Inicjatywa ta jest naprawdę godna pochwały i naśladowania, gdyż dobra architektura, nowa architektura, wtedy będzie u nas możliwa, gdy przemysł budowlany przejdzie z rąk drobnych przedsiębiorstw w ręce dużych organizacji i fabryk, stwarzając TECHNICZNY rezonans dla nowoczesnych koncepcyj architektonicznych.

Przekrój przez budynek o 8 kondygnacjach. — Coupe de la maison à 8 étages.

Na planie sytuacyjnym bloki mieszkalne oznaczone są czarnymi prostokątami. Prostokąty, pokratkowane ukośnie, to domy zbiorowe, mieszczące pomieszczenia użyteczności publicznej: łaźnie, sale gimnastyczne, kluby, biblioteki, wspólne kuchnie i stołownie, szkoły, przedszkola, dziecińce i żłobki. Łączą się one z domami mieszkalnymi krytymi kurytarzami.

Pomieszczenia użyteczności publicznej są niezbędnym dopełnieniem każdej

dzielnicy mieszkaniowej — tylko bowiem pod warunkiem dostatecznego ich wyposażenia możemy redukować powierzchnię użytkową samych mieszkań.

Dzielnice, cierpiące na hipertrofię mieszkań i anemię budynków użyteczności publicznej są niedomaganiem charakterystycznym dla ostatnich planów osiedli europejskich. Szukamy sposobów ominięcia tego niedomagania.

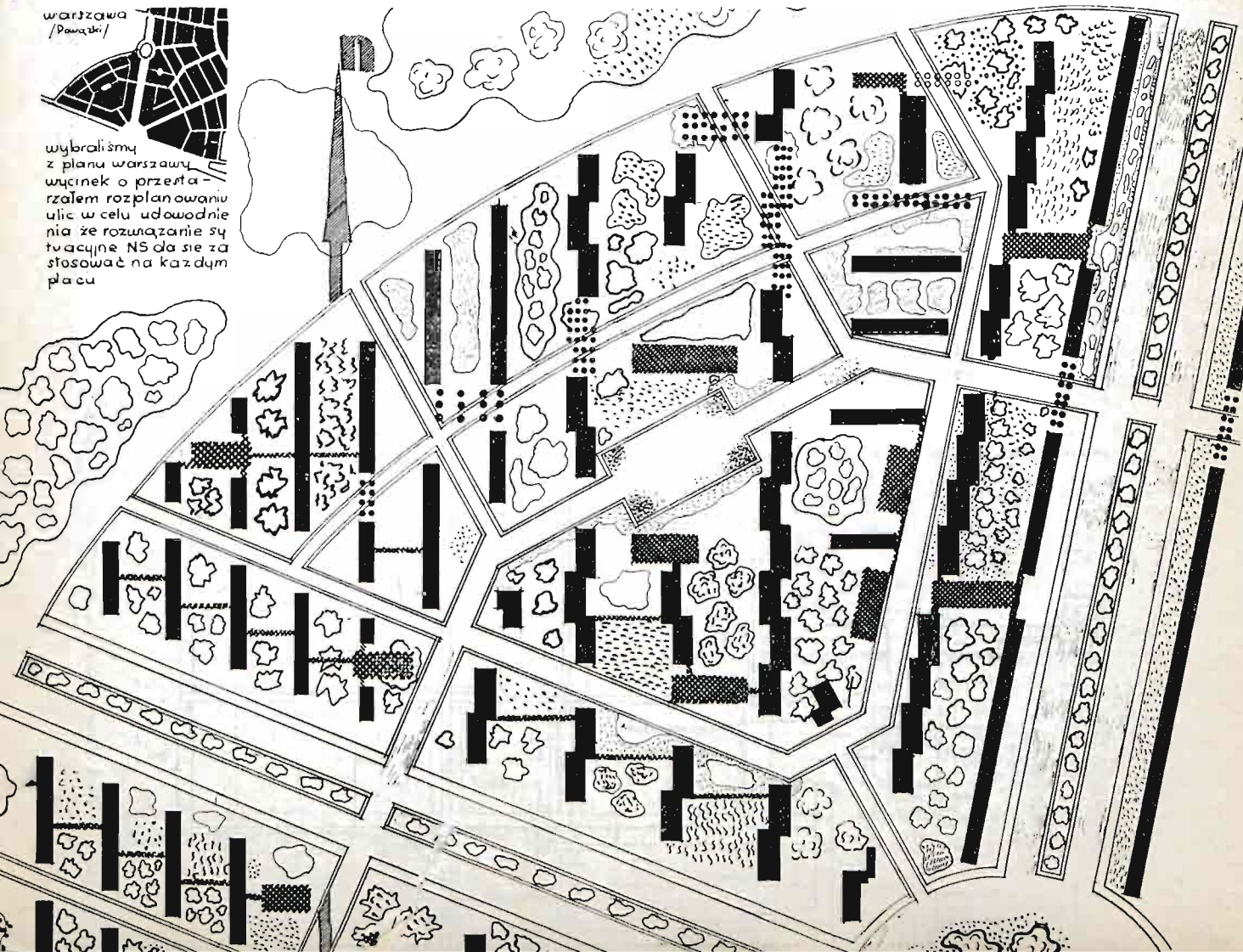
Plan sytuacyjny osiedla — Plan d'aménagement de la cité

Graficzne opracowanie:

Stanisław Grabowski, Paryż.

Graphique:

Nous avons pris dans le plan de Varsovie un secteur dont l'aménagement est tout à fait suranné et cela pour prouver que la solution NS peut être appliquée à chaque lotissement

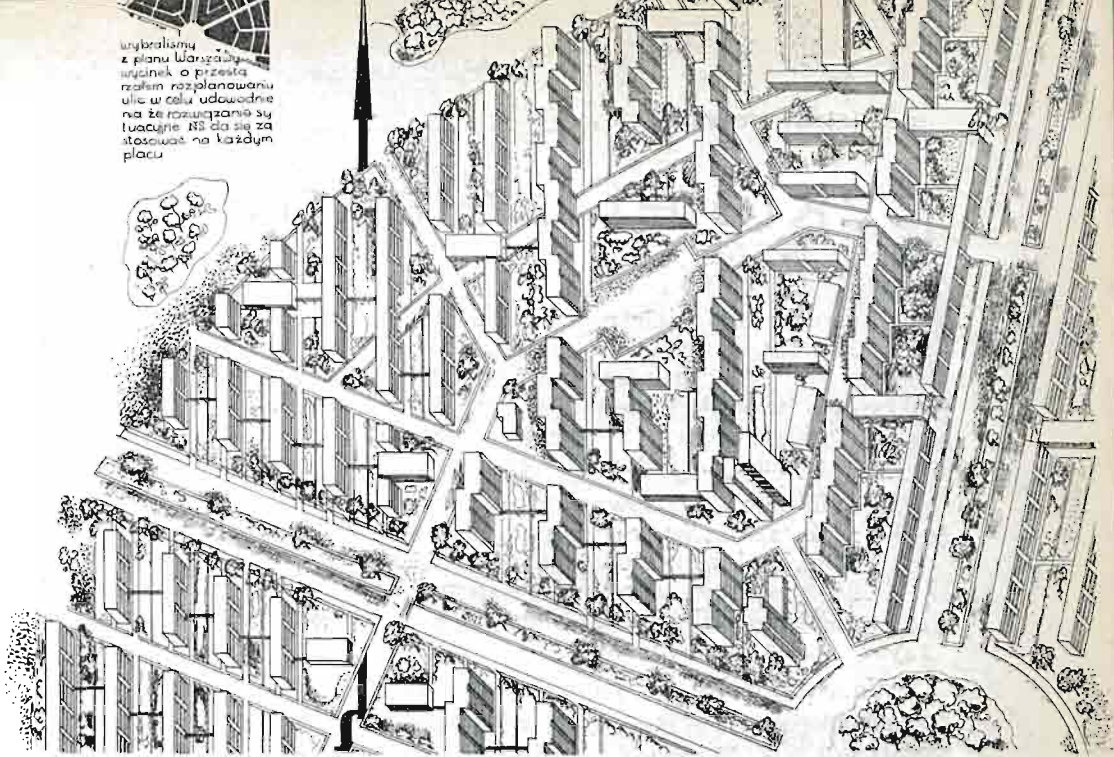

warszawa
[Pawłowski]

wybraliśmy z planu warszawy wycinek o przerażającym rozplanowaniu ulic w celu udowodnienia że rozwiązanie sytuacyjne NS da się stosować na każdym placu

wybraliśmy z planu Warszawy wycinek o przestarzałym rozplanowaniu ulic w celu udowodnienia, że rozwiązanie NS da się zastosować na każdym placu

Tak więc elastyczny standard rozstawienia słupów, dający zestawienia rosnącego typu mieszkania, domu, bloku pociąga za sobą **standard sytuacji, wynikający z postulatów higieny.**

rys. 442

Widok z lotu ptaka *Vue à vol d'oiseau de la colonie*

A teraz kwestja ostatnia: REALIZACJA tego rodzaju projektów na przyszłych terenach. Czy domy te będą „pasowały“ do placów, tak dalekich jeszcze od standaryzacji?

Tak. Składają się one przecież z elementów elastycznych i na KAŻDEJ działce, zależnie od jej wielkości, ustawić można odpowiednią ilość, odcinków bloku.

Sytuacja? Sytuacja zawiera się w samym projekcie. Każde mieszkanie MUSI być w ciągu paru godzin dziennie naświetlone promieniami słońca — tego żąda higjena — to też na przekór linjom granicznym działek ustawi się bloki z północy na południe. Dom stosuje się do warunków usłonecznienia — I PLAC MUSI SIĘ DOSTOSOWAĆ DO TYCH SAMYCH WARUNKÓW.

Projektując sytuację bloków, rozmyślnie wybraliśmy z planu Warszawy wycinek o przestarzałym rozplanowaniu ulic w celu udowodnienia, że rozwiązanie sytuacyjne NS da się zastosować na każdym placu. Tam, gdzie kierunek ulic jest już całkowicie sprzeczny z kierunkiem domów, przepuszczamy poprostu ulicę POD DOMAMI, które w poziomie parteru nie są obudowane. System słupowy pozwala na

Mamy już standard sytuacji, którego motorem jest plan, posiadający zdolność uwielokrotniania się. Przez zestawienie go w różnych kombinacjach otrzymamy *dzielnicę*.

I w ten sposób, poprzez standard rozstawienia słupów, poprzez standard oświetlonego stropu, poprzez standard rosnącego i elastycznego planu, poprzez standard ULICY podchodzimy do zagadnienia ORGANIZACJI POŁĄCZENIA MIESZKANIA Z MIEJSCEM PRACY I MIEJSCEM WYPOCZYNKU. — t. j. do zagadnienia komunikacji.

Idea rozwiązania minimalnego mieszkania, przemyślana do końca, doprowadziła w konsekwentnym łańcuchu myśli do najważniejszego dla nas pojęcia: STANDARDU DZIELNICY i ORGANICZNEGO POWIĄZANIA DZIELNIC w jedną całość, jaką będzie FUNKCJONALNE MIASTO. Bez skryształowanego pojęcia o funkcjonalizmie tej malej komórki wielkiego organizmu, nie moglibyśmy racjonalnie podejść do ORGANIZACJI BUDOWY NOWYCH DZIELNIC I NO-

szkielet żelazny budynku

Konstrukcja szkieletowa żelazna budynków, które obszerniej opisują architekci H. i S. Syrkusowie w artykule: „Masowa produkcja mieszkań“ została zaprojektowana z tendencją osiągnięcia najmniejszej ilości żelaza.

W tym celu dostosowano układ mieszkań do szkieletu racjonalnego, dającego najmniejszą ilość żelaza, oraz z kolei uczyniono drobne ustępstwa od zasad racjonalnego szkieletu na korzyść rozkładu mieszkań.

Waga szkieletu budynku zależy od:

a) Obciążeń użytecznych i ciężaru budynku.

b) Od ilości słupów i ich rozstawienia, a zatem od rozpiętości belek.

c) Od kształtu budynku.

Aby uczynić zadość warunkom a, b, c, przyjęto najmniejsze dopuszczalne obciążenia użyteczne stropów, ciężar własnych stropów i ścian możliwie zredukowano przez zastosowanie lekkich materiałów. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne nie są obciążone (tylko przez ciężar własny) i w większości wypadków nie obciążają szkieletu, wspierając się na własnych odpowiednich fundamentach; ściany poza zwykłą rolę, służą jako usztywnienie szkieletu, a w budynku o 5-ciu kondygnacjach (typ II) pozwalają uniknąć pionowych kratownic wiatrowych, nie dających się zastąpić ścianami w budynku o 8-miu kondygnacjach (typ I). Rozstawienie słupów, ich ilość, i układ zostały zharmonizowane z projektem mieszkania.

Układ słupów w planie pozwolił na zastosowanie belek z dwustronnymi lub jednostronnymi konsolami, co jak wiadomo prowadzi do oszczędności żelaza w samych belkach. Niektóre belki otrzymały dospawane nakładki, aby w

ten sposób mógł użyć mniejszy profil, wzmocniony tylko w miejscu działania największego momentu zginającego.

Konstrukcja słupów i podciągów została w ten sposób pomyślana, aby ściany mogły nie obciążać szkieletu. Parapety żelazne przy oknach więcej niż dostatecznie wzmacniają ścianę zewnętrzną.

W budynku o 8-miu kondygnacjach (typ I) (licząc z podziemiem) ilość konstrukcji żelaznej na 1 m³ budynku wynosi 13,3 kg. z czego przypada:

Na słupy 40 %

Belki i wiatrownice 53 %

Windy, klatki schodowe i parapety okienne 7 %.

Dla budynku o 5-ciu kondygnacjach ilość żelaza na 1 m³ budynku wynosi: 13,76 kg.

Z czego przypada:

na słupy 29 %

na belki 64 %

usztywnienia, parapety i schody 7%

Budynek o 8-miu kondygnacjach w porównaniu z budynkiem o 5-ciu kond. posiada mniejsze rozpiętości belek i lepszy układ (dwie konsoly), natomiast z powodu większej wysokości działanie wiatru widocznie odbiło się na wadze słupów.

Dla budynków piętrowych (dwie kondygnacje) otrzymano w zależności od planu, t. j. w zależności od rozpiętości belek ilość żelaza na 1 m³ budynku od 8,7 do 10,8 kg/m³.

Dom mieszkalny przy Alei Szelałgowskiej w Poznaniu

Parcela położona na stokach Cytadeli nad Wartą. Spad terenu wykorzystano do wytworzenia 3 teras ogrodowych i umieszczenia w suterenaх od strony południowej mieszkania. W myśl wymagań policji budowlanej, budynek musiał mieć dach kryty dachówką.

Domek mieści w suterenaх: mieszkanie 2 pok. z kuchnią, i t. d.: pralnię, 3 piwnice i kotłownię; na parterze: mieszkanie 5-cio pokojowe z kuchnią, spiżarką, łazienką, pokoikiem dla służby, dwoma ustępami, przedpok.; na poddaszu: mieszkanie 4-ro pokojowe, zresztą jak w parterze powyżej strych do suszenia bielizny i 2 skrytki.

Wykonanie: Ściany zewn. murowane z cegiel z izolacją powietrzną grubości 47 cm. Konstrukcja stropów oparta na 4 filarach, które mieszczą kanały kominowe i wentylacyjne. Ścianki działowe z płyt ceglanych 5 cm. (patentowych) umożliwiają zmianę ugrupowania pomieszczeń. Ogrzewanie centralne wodne, kuchnie i łazienki gazowe. Oświetlenie i dzwonki elektryczne. Podłogi w pokojach parkietowe, w kuchni i łazience terazzo. Schody dębowe. Szafy w ścianach lakierowane z klejonki.

Powierzchnia zabudowana wynosi: 170 m.²

Objętość zabud. budynku wynosi: 1.495 m.³

Koszt budowy (z tarasami) wynosi: 68.000 zł.

Koszt 1 m.² budynku wynosi: 45.50 zł.

Oprocentowanie kapitału na 7 rocznie — 4.750 zł.

Wartość czynszu z mieszkań rocznie: 8.500 zł.

Dochód właściciela (brutto) rocznie: 3.750 zł.

Budowę rozpoczętą w maju, oddano do zamieszkania w październiku 1930 r. przy zastosowaniu sztucznego osuszania budynku.

rys. 443

inż. arch. Wł. Czarnecki

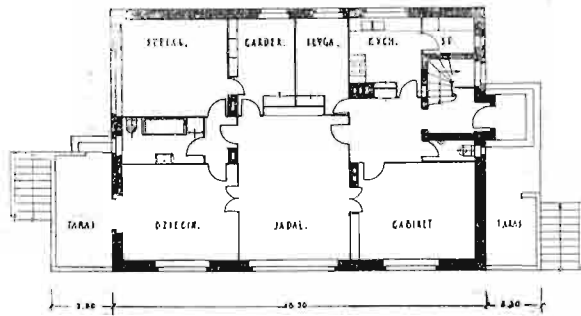
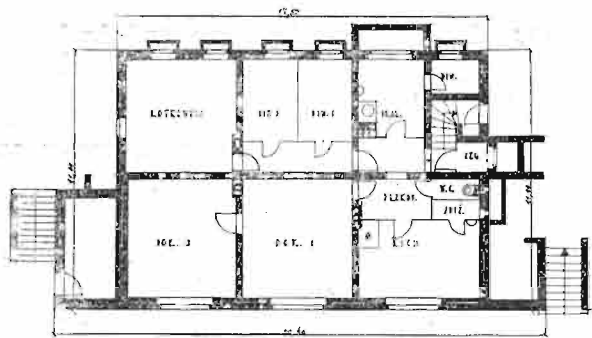
rys. 444

inż. arch. Wł. Czarnecki

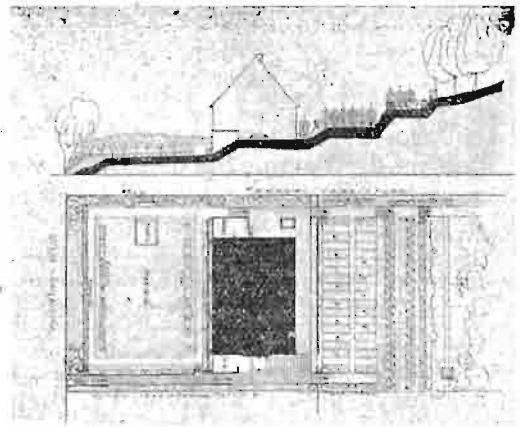

rys. 445

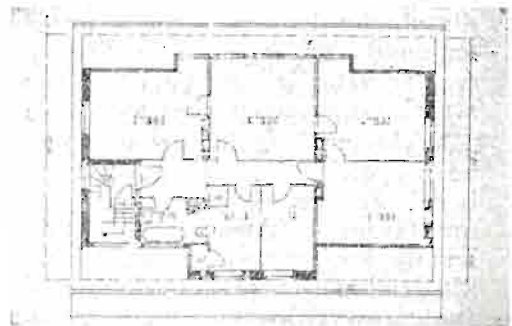
inż. arch. Janina Czarnecka: basen w ogródku

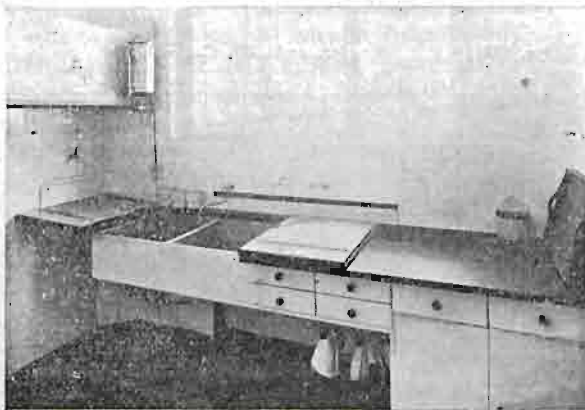
rys. 446 inż. arch. Wł. Czarnecki
rzut piętrowy i parteru.

rys. 447 inż. arch. Wł. Czarnecki, plan sytuacyjny

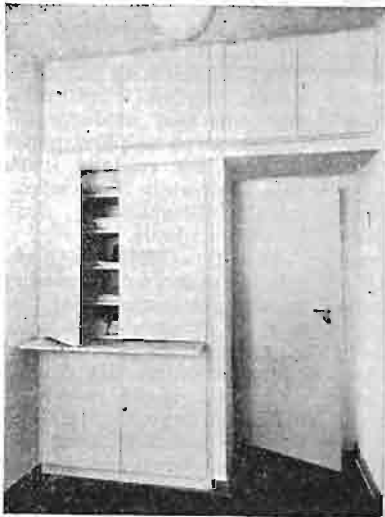
rys. 448. arch. Wł. Czarnecki, rzut poddasza

rys. 449 inż. arch. Janina Czarnecka — kuchnia

rys. 450. inż. arch. Janina Czarnecka
kuchnia

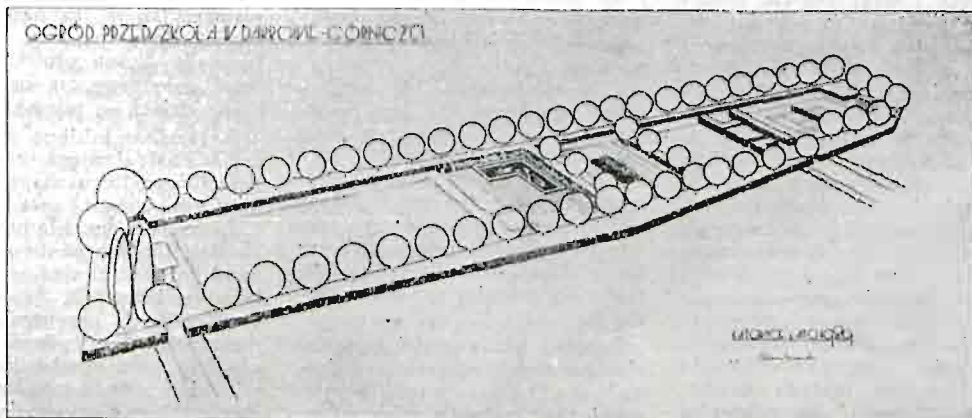
rys. 451. Garderoba, szafa ścienna. Stolarszczyzna, ściany i sufit malowane w kolorze jasno-żółtym. inż. arch. J. Czarnecka.

rys. 452 inż. arch. J. Czarnecka. Gabinet biblioteka: ściany malowane na kolor ciemno-niebieski; sufit i drzwi popielate, półki czarne. świecznik i klamki niklo-chromowane.

arch. ogr. Alfons Zielonko

Ogródek dziecięcy

rys. 453

Przyczyną powstania ogródka dziecięcego, była i jest troska o należytą opiekę nad dziećmi przedszkolnymi. Coraz szerszy udział kobiet w pracy zarobkowej uczynił to zagadnienie bardzo ostrym.

Matka zaabsorbowana cało-

dzienną pracą, nie może odpowiednio opiekować się swoimi małośstwami. Pociąga to za sobą wiele wypadków śmiertelnych, spowodowanych: przejechaniem przez tramwaj, poparzeniem, uduszeniem gazem świetlnym, spaleniem lub

utonięciem. Wszystkie powyższe wypadki, dowodzą li tylko braku kardynalnej podstawy w wychowaniu dziecka t. j. czulej opieki nad nim. Czy w tem winę ponosi matka? Bezsprzecznie nie! Winę ponoszą przede wszystkim z każ-

dym dniem trudniejsze warunki gospodarcze.

Skutkiem tych niepomysłnych warunków, należało kwestję opieki nad dzieckiem w jakikolwiek sposób rozwiązać.

Nim przystąpię do skreślenia historii powstania pierwszego ogródka dziecięcego, muszę się cofnąć bardziej wstecz do historii wychowania. Wiemy, że w czasach odległych istniały już przytulki dla ubogiej dziatwy i sierot, utrzymywane przez osoby świeckie lub zgromadzenia zakonne, przeważnie z siedzibą przy klasztorze.

Zakony te nosiły i noszą dotychczas nazwę „ochronka“. Lecz były to zakłady o prymitywnym zakresie działania, przeważnie nauczano tam za wczesnie rzemiosła, niezważając na rozwój zdrowotny i kształcenie strony duchowej opuszczonego dziecka.

Pierwszą ochronką w znaczeniu zakładu wychowawczego, rozwijającą planowo wychowanie dziecka przez nauczanie śpiewu, prac ręcznych, pożytecznych zabaw, gier i opowiadania pięknych i szlachtetnych, spotykamy dopiero w XVIII w. w Waldbach w Alzacji. Twórcami ochronki w Waldbach byli cenieni działacze filantropijni Jan Fryderyk Oberlin (1740—1828) z małżonką Ludwiką. Szlachtetna myśl podana przez Jana Oberlina znalazła zrozumienie i naśladownictwo w zachodnich i północnych krajach Europy. Przodowniczką w zakładaniu ochronek była Anglja. Szybkie tempo tworzenia odbijało się ujemnie na właściwym zadaniu ochronki. Jakkolwiek nazwa opiewała „Szkołka dla małych dzieci“ (Infant School), to ochronka częstokroć miała charakter zwykłej szkoły. Francuskie zwane „Salles d'asyle“ spełniały lepiej cel dobroczynny niż pedagogiczny, gdyż przyjmowano tam również dzieci starsze, dla nauczania ich prostych rzemiosł. Niemieckie ochronki natomiast stały na należytych poziomach.

Co do polskich ochronek wiadomym jest, że najwięcej ich powstało w Warszawie z końcem pierwszej połowy XVIII w. Pierwsza ochronka

w Polsce została założona w Warszawie, dzięki staraniom Teofila Janikowskiego.

Jako niez mordowanego pracownika na tem polu należy wspomnieć znanego bajkopisarza i przyjaciela dzieci Stanisława Jachowicza. Uznając owocną i twórczą pracę naszych przodków, musimy jednak podkreślić niewłaściwe metody pracy i programy, które często chybiały celu. Złe strony zarzucane przez pedagogów są: za wczesne uczenie dzieci czytania i pisania, ograniczanie się do dozoru i opieki czysto fizycznej, oraz przemęczenie bezmyślnymi zabawami.

Znakomity pedagog niemiecki Fryderyk Froebel ur. 1782 przekreślił stare metody, wprowadzając oryginalny na ten czas i celowy kierunek na polu wychowania dzieci przedszkolnych. Froebel, jako wytrawny znawca duszy dziecka oparł cały swój program wychowania na dokładnem i umiejętnem stosowaniu pożytecznych zajęć i mądrze przemysłanych zabaw.

Pierwszy zakład wychowawczy, stojący na właściwym poziomie, założył Froebel w 1837 r. w Blankenburgu w Turynji, nadając mu symboliczną nazwę „ogródek dziecięcy“ (Kindergarten).

Froebel twierdzi, że najlepszym wychowawcą jest dobra matka, a współtowarzyszami zabaw i prac rodzeństwo. Przyznaje jednak, że dziecko chowane tylko przez matkę staje się egoistą, dzięki czemu nie odegra zadawalniającej roli w życiu zbiorem starszych kolegów, a później w społeczeństwie.

Froebel kładł największy nacisk na stronę zdrowotną dziecka, dla której wielkie znaczenie ma przebywanie na łonie natury i racjonalne ćwiczenia cielesne. Metoda Froebela zyskała dużo entuzjastów, i naśladowców wprowadzających w czyn zakładanie ogródków dziecięcych. Błogosławiona inicjatywa Froebela daje owoce niemal we wszystkich większych miastach kulturalnych krajów.

Zacny twórca pracował jak mógł. Wydawał podręczniki, regulaminy, opisy zabaw, oraz sam kierował ogródkami. Obok entuzjastów Froebel znalazł dużo krytyków, których uwagi

dały wiele pożytku, przyczyniając się do postępu ogródków Froebrowskich, to też z biegiem czasu ogródki reformowano, dostosowując je do wymogów najnowszych prądów pedagogii.

W Polsce zakłady Froebrowskie powstały w większych miastach i spełniają doskonale swe zadanie.

W teraźniejszym okresie wielkiego rozwoju miast przemysłowych najczęściej wadliwie i ciasno zabudowanych najmniejsze skrawki ogródków przeznaczonych dla dzieci spełniają zbawienną rolę.

Nieublagany i niemilosierny kapitał żądał wszystkiego i wszystko brał od pracownika, niedbając o jego warunki zdrowotne.

Żądza bogactwa zabiła pierwiastek humanitarny. Budowano fabryki, ziejące piece, strzeliste do firmamentu kominy, wyrzucające kłęby dymu i gazu, niszczone słabe organizmy mas, lecz „zapomniano“ o ogródkach dziecięcych, parkach i boiskach.

Wyciwanem biednego dziecka zajęła się ulica często nieskanalizowana, a opiekę nad niem przyjął demon ruchu, auto i tramwaj. Narzucono miastom werwę, tempo, szybkość lokomocji, dano potężny szkielet, lecz nie dano „płuc“. W tem tkwi cała tragedia ogromnych rzesz dzieci — miejskich.

A rezultat takiego stanu rzeczy? Zastraszająca statystyka dzieci gruźlicznych i wypadków przejechań.

Jaskrawe przykłady powinny obudzić społeczeństwo do zadania powiększenia ilości ogródków dziecięcych, szczególnie w ośrodkach przemysłowych i dostarań, by żądania te mogły być urzeczywistnione. Obowiązkiem władz szkolnych jest, zwrócenie się z gorącym apelem do czynników miarodajnych o poparcie szlachtetnej i ważnej sprawy finansowo lub przez udzielenie terenów.

Pienierzy zaś na tem polu niech znajdują chęci i rozwinię inicjatywy. Musimy położyć kres zgubnej opiece nad dzieckiem, jaką jest ulica. Państwo i społeczeństwo wie, że jakoś przyszłego pokolenia zależy od wychowania dziecka.

Trzeba nam zająć się tą sprawą, bo chcieć to moc. Jako dowód „chcenia“ ofiarności i

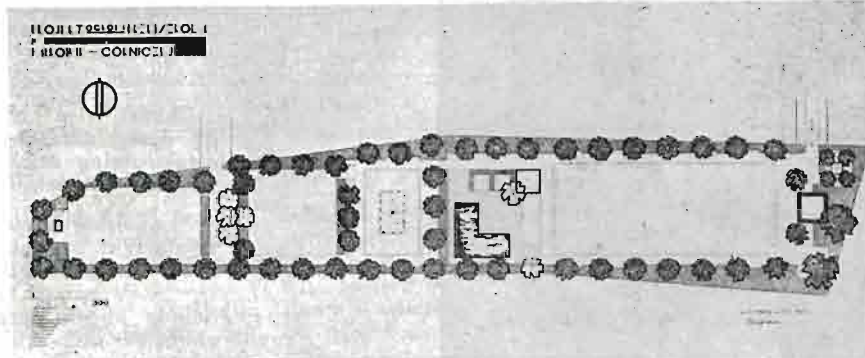
pracy, przytoczę opis powstania ogrodu dziecięcego w Dąbrowie-Górnicej.

Do szeregu najuboższych miast w zagłębiu węglowym z zieleńce higieniczne należy Dą-

rowa-Górniceja. To właśnie miasto powinno najwięcej tworzyć ogrodów, biorąc pod uwagę ogromną koncentrację mas robotniczych i dzieci, oraz zuboższe warunki zdrowotne, po-

wstające dzięki wyziewom dymu z kominów, kopalń i hut.

Zawdzięczając życzliwemu poparciu władz i inicjatywie prezesa p. Pawelca dn. 24.XVIII 1930 r. uroczyste poświęcono

rys. 454

i otwarto ogródek. Projekt, plany i widoki perspektywiczne opracował niżej podpisany.

Zaprojektowany ogród o pow. 10.870 m. kw. położony jest przy torze kolejowym i ma formę wydłużonego jezora. Ogród podzielony został na pięć zasadniczych części, związanych harmonijnie z sobą w jedną użyteczną całość.

Pierwsza część posiada: pawilon 10 x 10 m, w którym dzieci będą pobierać naukę, bawić się i chronić się przed deszczem. Przed pawilonem biegnie trawnik 2250 m. kw. do gier, na którym będą ustawione hamaki, parasole, małe stoliki i t. d. Obok pawilonu z jednej strony jest osobny plac dla matek karmiących dzieci piersią. Z drugiej strony, mały placzek wypoczynkowy z pijalnią mleka. Wzdłuż dróg ustawione są w niszach niskie ławeczki.

Część druga przedstawia tu „plażę” to znaczy brodziankę 224 m z natryskami, okoloną płytkami cementowymi, celem uniknięcia rozmakania ziemi. Nadmienić należy, że do nawierzchni przy brodziankach nie należy stosować żwiru i żużłu, ponieważ materiały te rozmakając tworzą bajory. Nie należy również umieszczać piaskarni bezpośrednio przy brodziance, ponieważ piasek, dostając się do wody, zanieczyszcza ją. Przed brodzianką znajduje się szatnia z żywoplotu; sąsiadują z nią piaskarnia z rzečním piaskiem. W miejscu mniej ruchliwym usta-

wiono pisuar otwarty. Całość okala ścianka ażurowa pokryta pnąciami różami, które tworzą estetyczne połączenie z trawnikiem, na którym dzieci wygrzewają się po kąpielach.

Część trzecia jest przeznaczona dla wypoczynku dorosłych, przyprowadzających dzieci. W tej części znajduje się wielki ozdobny trawnik z kwietnikiem i plastiką w środku. Wokół żywoploty z niszami na ławki. W rogu przy drodze pijalnia.

Część czwartą przeznaczono na plac do zabaw wymagających nawierzchni miękko-żużlowej np. tańczenie obręczy, gra w krikiet oraz na ustawianie sprzętów do zabaw jak: huśtawki, karuzele i równoważnie. Można by tam umieścić ogródek warzywno-kwiatowy, pielęgnowany przez dzieci, jednakże ogródek takiego nie zastosowałem i nie polecam, ponieważ uważam go za niepraktyczny. W tej części mieszczą się również ustępy.

W części piątej i ostatniej znajduje się plac tenisowy przeznaczony dla zwolenników białego sportu. Opłaty, za grę, mają pokrywać koszty utrzymania ogródka.

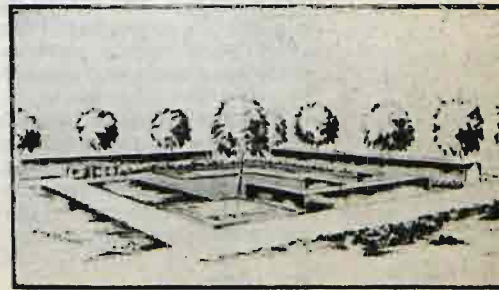
Odległość placu tenisowego od miejsca przeznaczonego dla dzieci w ogródku jest dość znaczna; zresztą spokojny biały sport, dzieciom nie przeszkadza.

Obsadzenie drzewami i krzewami jest nadzwyczaj bogate. Z drzew piennych zastosowano (biorąc pod uwagę trudne wa-

runki okręgu przemysłowego) następujące: Robinia pseudoacacia Bessoniana, Populus pyramidalis, Sa'ix alba vitellina pendula nora. Krzewy dobrano obficie i ładnie kwitnące jak: Forsythia suspensa i intermedia, Veigelis rosea, Syringa vulgaris, Cydonia japonica, Lonicerata tatarica, Spiraea arguta, Bumalda, opulifolia, Philadelphia coronarius i Rosa rugosa. Rozwinięcie ogródka wyczerpuje wszelkie wymagania do rozwoju dziecka przedszkolnego.

Opisany ogródek sprostą całkowicie swemu zadaniu, jeżeli będzie umiejętnie i higienicznie utrzymywany. Należy pamiętać o koszeniu trawy, zmianianiu wody w brodziance, piasku w piaskarni, obsadzaniu kwietników i czysto utrzymaniu dróg i placu.

Kończąc opis i skromne uwagi, rzucam hasło: „twórzmy, bo za nami tak mało, a przed nami tak dużo”.

rys. 455

Fragment plaży

Amerykańskie wizje przyszłości

rys. 456

Dzisiejsza rzeczywistość, która powoduje makabryczne wizje przyszłości.

Amerykanie lubują w wizjach przyszłości.

Ich cywilizacja materialna wyrosła tak nagle, ludzie widzą tak wielkie różnice między tem, co było, a tem co jest, że o najbardziej fantastycznych możliwościach nowych czasów mówi się tam jak o sprawach aktualnych. Nie jest to już dla nich tematem powieści à la Bellams czy Wells, przepowiadających rzeczy niezwykle na rok co najpóźniej 2000-ny, ale przedmiotem artykułów dziennikarskich w prasie codziennej.

Oto w jednym z pism nowojorskich znajdujemy następujący obrazek:

Mieszkaniec wielkiego miasta wychodzi ze szczerle zamkniętego mieszkania bez okien, o sztucznie wytwarzanej wewnętrznej atmosferze; siada do uszczelnionego samochodu lub tramwaju i jedzie do takiego biura.

Jeżeli woli iść piechotą — zakłada respirator.

Wszystko to w celu uchronienia się przed wielkimi wyziewami. Słowem ideałem staje się maska ochronna przeciwko trującym gazom ulicy.

Autor zapewnia nas, że to idealne, jego zdaniem, rozwiązanie jest sprawą bardzo niedalekiej przyszłości: próby robione już były w Chicago, St. Louis i nawet gdzieś w Texas.

Na potwierdzenie, że na tej tylko drodze należy szukać ratunku — przytacza zdanie komisarza zdrowia miasta Chicago, dr. St. Kegel'a, który orzekł, że problem dostarczenia zdrowego powietrza wielkim miastom nie został jeszcze rozwiązany, że natomiast przy pomocy nowoczesnej te-

chniki można utrzymać czystą atmosferę wewnątrz budynków. Ponieważ zaś współczesny mieszkaniec miast 9/10 swej egzystencji spędza pod dachem, należy główną uwagę poświęcić raczej warunkom zdrowotnym mieszkań i biur, niż ulicy.

Chodzi więc tylko o to, żeby domy, posiadające własną, nieskazitelną atmosferę, odpowiednio uszczelnić.

Samo zamykanie okien nie wystarcza: badania w gmachu telefonów w St. Louis wykazały, że przy lekkim wietrze, dokoła każdej ramy okiennej około 60 stóp kubicznych powietrza z ulicy przedostaje się w ciągu każdej minuty do wnętrza. Można by wprowadzić specjalny typ szczelnych nigdy nieotwieranych okien (doświadczenia na tem polu też już się odbywają), autor jednak woli bardziej radykalne rozwiązanie, polegające na całkowitem ich usunięciu.

Na poparcie tego przytacza następujące argumenty:

1) Ekonomiczne: mur jest tańszy, niż okno; podwórza mogą być zabudowane; koszt ogrzewania znacznie spadnie; koszt mycia okien (tak!) znacznie zupełnie; wszystkie te oszczędności pokryją z nadwyżką wydatek na światło elektryczne.

2) Zdrowotne: oświetlenie sztuczne może być lepiej dostosowane do potrzeb oczu przede wszystkim za pomocą równomiernie, niż światło z okien. Tembardziej, że przy ciasnym zabudowaniu miast, to ostatnie ogranicza się często do przestrzeni najbliższej okna. Tak n.p. w jednym z biur w Londynie stwierdzono na zasadzie odpowiednich pomiarów, że stół przy oknie był 200 razy silniej oświetlony, niż najdalszy punkt w pokoju. Tego rodzaju braki mogą być całkowicie usunięte przez racjonalne rozmieszczenie światła. Gorzej przedstawia się sprawa zastąpienia światła słonecznego jeżeli chodzi o jego działanie na organizm ludzki. Autor

pociesza nas jednak, że, wprawdzie lampy elektryczne, nie mogą pod tym względem dorównać słońcu, ale promienie ultrafioletowe, którym światło słoneczne zawdzięcza swoją wartość zdrowotną, zatrzymywane są przez szyby okienne oraz przez zakurzoną i zadyminioną atmosferę miasta, w rezultacie więc mieszkańiec bezokiennego domu lub pracow-

nik bezokiennego biura nie nie straci bo... nie niema do stracenia.

Czy taki obraz przyszłości jest piękny i przyciągający — pozostaje oczywiście sprawą indywidualnego gustu. Jeżeli jednak chodzi o bardzo niepociągającą wielkomięską teraźniejszość — wywody amerykańskiego dziennikarza są niewątpliwie znamienne.

Są one również jaskrawym przykładem, na jakie manowce może zabrnąć rozumowanie ludzi pozornie praktycznych dla których hermetycznie zamknięte domy bez okien i respiratory dla przechodniów ulicznych wydają się prostszym sposobem zaradzenia skutkom nadmiernego rozrostu miast, niż dezurbanizacja i racjonalne planowanie miast.

Dr ap a c z e z i e m i

Architekci japońscy w poszukiwaniu sposobu budowy zabezpieczających od trzęsienia ziemi, wpadli na pomysł kilkudziesięciupiętrowych budowli podziemnych, zagłębionych na

przeszło 300 mtr., wentylowanych za pomocą wielkich przewodów powietrznych o dwudziestopiętrowej metrowej średnicy i oświetlanej naturalnymi promieniami słońca za pomocą systemu luster!

Pomysł ten śmiałością swą przewyższa jeszcze bezokienne Amerykańskie domy i — również mało jak one jest pociągający.

Kredyt na kupno maszyn betoniarskich

Związek Polskich Fabryk Cementu uzyskał w krajowych fabrykach dogodny kredyt na kupno maszyn do wyrobu dachówki, pustaków i kręgów betonowych. Kredyt ten jest weksłowy, bezprocentowy, dwu-

letni, z tem, że pierwsza rata płatna jest dopiero po 6 miesiącach. Wiadomość ta jest niewątpliwie ważną nie tylko dla właścicieli betoniarni, ale i dla przedsiębiorstw budowlanych, które dzięki temu kredytowi

będą mogły wytwarzać we własnym zakresie tanie wyroby betonowe. W najbliższym czasie przewiduje się rozszerzenie kredytu na inne jeszcze maszyny.

Oficjalne usankcjonowanie plagjatu

W r. 1927 świat architektoniczny poruszony był do żywego wyrokiem sądu konkursowego na Gmach Ligi Narodów w Genewie.

Nagrodzono podówczas jednakowymi premjami 9 projektów: No. 117 (Broggi), No. 143 (Lefevre), No. 273 (Le Corbusier), No. 298 (Putlitz), No. 328 (Fahrenkamp), No. 378 (Nénot i Flegenheimera), No. 431 (Vago), No. 118 (Erikson), No. 328 (Labro) i zupełnie dowolnie z pośród *jednakowo* wyróżnionych autorów wybrano do dalszego opracowania projektu wykonawczego pp. Nénot, Flegenheimera, Broggi, Vaccaro, Franzi, Lefèvre'a, Vago.

Ugrupowania architektów nowoczesnych całego niemal świata wystąpiły z protestem przeciw krzywdzie, jaka spotkała Le Corbusier'a i Jeanneret'a, których projekt, poza ogromnymi architektonicznymi walorami, posiadał i tę wiel-

ką zaletę, że jedyny z pośród 377 nadesłanych projektów nie przekraczał pod względem kosztu sumy 13.000.000.— fr.szw., naznaczonej jako granica w warunkach konkursu, na dowód czego opatrzone był dokładnym kosztorysem, wypełnionym i podpisanym przez jedną z większych i odpowiedzialnych firm budowlanych szwajcarskich.

Protesty nie pomogły. Nie pomogło również zdanie sędziów konkursu Berlage, Hofmana, Mosera — Le Corbusier i Jeanneret zostali wykluczeni z grona architektów, którym przypadł w udziale zaszczyt opracowywania planów wykonawczych Gmachu Ligi Narodów.

W r. 1930 plany wykonawcze zostały ukończone. I wtedy sprawa Corbusier'a i Jeanneret'a znowu wypłynęła. I to w formie ostrej interpelacji skierowanej do Prezydenta

Rady Ligi Narodów przez Le Corbusier'a i Jeanneret'a za pośrednictwem delegacji francuskiej. Okazało się bowiem, że plany wykonawcze pałacu Ligi Narodów, podpisane przez pp. Nénot, Flegenheimera, Broggi, Vago, Vaccaro, Franzi i Lefevre'a są... *Plagjatem* projektu Le Corbusier'a i Jeanneret'a, złożonego w r. 1927 i zmodyfikowanego na skutek zmiany terenów, przeznaczonych pod budowę w r. 1929. Interpelacja ta została opublikowana wraz z całkowitym materiałem dowodowym w postaci dokumentów i planów. Może tym razem Le Corbusier i Jeanneret otrzymają słuszne zadośćuczynienie.

Z otrzymanej od Le Corbusier'a odbitki interpelacji przedrukujemy stronę zawierającą jaskrawy dowód plagjatu.

(patrz str. 24—25)

S. S.

Plan ogólny Gmachu Ligi Narodów

Le Corbusier i Pierre Jeanneret

pp. Nènot, Broggi, Lefevre, Vago

1927

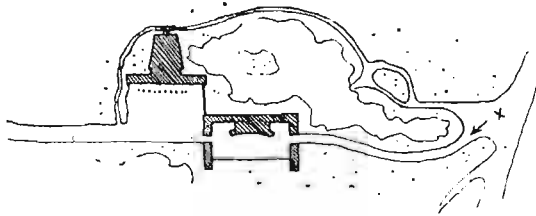
Koszt podany w projekcie na Międzynarodowy Konkurs w r. 1927: 12750.000 fr. szw.
Ocena rzeczoznawców:
12.750.000. fr. szw.

rys. 457

Teren „Perle du Lac”

1929

rys. 457a

Teren Ariana

- Stworzenie dostępu do gmachu Ligi od strony m. Genewy (opracowane również w r. 1928-29 w studjach Mundaneum i Wszechświatowego Osiedla (Cite Mondiale) wystawionych w Sekretarjacie Ligi Narodów i w specjalnym budynku na terenie Perle du Lac)
- Zorganizowanie ogólnego ruchu.
- Rozwiązanie „pejzażowe” budynków w parku z pozostawieniem dziko rosnących stuletnich drzew. Jak w projekcie z r.1927 dokładne przestudjowanie wymiarów Gmachu, formy, kubatury, ogólnej ekonomji pod każdym względem ściśle w g warunków Konkursu.

Projekt Le Corbusier'a i Jeanneret'a z r. 1927 był reprodukowany z najdrobniejszymi detalami (plan ogólny, plany szczegółowe, kubatura, sytuacja, perspektywa etc..) i opatrzony dokładną analizą mechanizmu koncepcji planu w książce pt. „Une maison un palais” wydanej w r. 1928 przez Editions Crés w Paryżu w kolekcji „L'esprit nouveau”, która to książka ukazała się w sprzedaży jesienią 1928 r.

Projekt Le Corbusier'a i Jeannereta z r. 1929 (Ariana) opublikowany był w dziele p.t. „Gesamtwerk Le Corbusier” (wydawnictwo Girsberger, Zürich 1929).

Ten ostatni projekt przedstawiony był Komitetowi Pięciu, uzupełnionemu przez Sir Erica Drummonda, Sekretarza Generalnego Ligi Narodów, Markiza Raulicis de Talbor Jarve, Prezesa Komisji Budowlanej; p. L. Loudona, Ministra Holandji w Paryżu, dodatkowego członka Komitetu Pięciu; amerykańskiego obserwatora; i p. LLoyd'a szefa Biura Budowlanego, Komitet Pięciu reprezentowany był na zebraniu tem przez Prezesa oraz Ich Ekscelencje Adatci (Japonja), Osusky (Czechosłowacja), Urutia (Kolumbia).

Plagiat był poraz pierwszy oznajmiony publicznie w dziele „Gesamtwerk Le Corbusier” (gruździeń 1929 r.) — po raz drugi w „Schweizerische Bauzeitung (1930).

P L A G I A T

1930

rys. 458

Te same rozwiązania dostępu od strony m. Genewy, ta sama organizacja ruchu, ta sama sytuacja w pejzażu. — nawet dostosowanie planu do wymiarów, do formy ogólnej, do kubatury i ekonomji projektu Corbusiera i Jeanneret'a (całkowite zrezygnowanie z elementów „zbytku” charakterystycznych dla projektów z r. 1927, jak to widać z rysunków na następnej stronie.

PLAN OGÓLNY

P. p. Nénot, Broggi, Lefebvre, Vago

1927

rys. 459

Nénot:

Koszt podany w projekcie na Konkurs Międzynarodowy: 13.000.000 fr. szw. (Ocena rzeczoznawców: 27.000.000 fr. szw.)

rys. 459 a

Broggi:

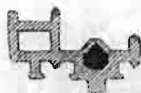
Koszt podany: 13.000.000 fr. szw.
(Ocena rzeczoznawców: 40.000.000 fr. szw.)

rys. 459 b

Lefebvre:

Koszt podany 13.000.000
(Ocena rzeczoznawców 50.000.000 fr. szw.)

rys. 459 c

Vago:

Koszt podany: 13.000.000 fr. szw.
(Ocena rzeczoznawców 30.000.000 fr. szw.)

W tych czterech projektach brak jakiegokolwiek koncepcji sytuacyjnej, przeciwnie — rujnujące przesadne urządzenia tarasów, pociągają za sobą olbrzymie niwelacje terenu. Niewiarogodne nadużycie wspaniałych wyjść i wejść. Kubatura budynku przekraczająca wszelkie granice możliwości finansowych (koszt budynku i utrzymania), a także niewspółmierna z istotnymi potrzebami (eksploatacją wnętrza, ekonomją ruchu, szybkością i celowością).

Z ksiązek i pism

Die Zentralheizung und ihre Bedienung von Dr. Ign. H. Dieterich. Industrie verlag Carl Haenchen. Halle/saale. mk. 3.25

W Niemczech ukazała się książeczka o istocie instalacji centralnych ogrzewań i ich obsłudze, opracowana przez Dr. Inż. H. Dietericha.

Autor w sposób krótki i popularny wyjaśnia podstawy fi-

zyczne i techniczne ciepła i procesu spalania (rozdział I i II), wylicza materiały opałowe, ich właściwości i wartości kaloryczne (rozdział III), wylicza wszystkie rodzaje centralnych ogrzewań z krótką zasadniczą charakterystyką ich (rozdział IV).

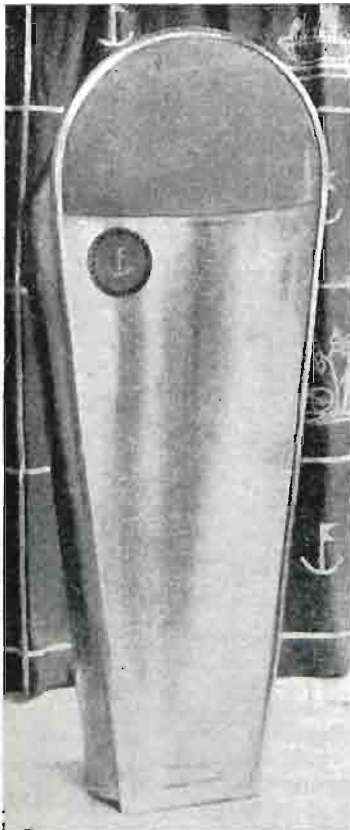
W następnych rozdziałach opisuje najczęściej stosowane ogrzewanie centralne, sposób ich instalowania i zasady funkcjonowania, a mianowicie: w rozdziale V — ogrzewanie ciepłą wodą o samodzielnym obiegu, w rozdziale VI — ogrzewanie parowe niskoprężne, w rozdziale VII — najczęściej używane kotły, a więc żeliwne członowe, w rozdziale VIII grzejniki (radjatory i rury żeberkowe), ich sposób instalowania (prawidłowy i nieprawidłowy), w rozdziale IX — kotłownie, z ilustracją wzorowo

utrzymanej kotłowni i kotłowni brudnej, w nieladzie utrzymanej. Rozdział X obejmuje racjonalne palenie i obsługę kotłów, rozdział XI najczęściej zdarzające się niedomagania w instalacjach i sposoby ich usuwania, wreszcie, rozdział ostatni, XII — ogrzewania ciepłą wodą z mechanicznie pobudzonym obiegiem pompkami.

Książka napisana bardzo dostępnie, z dostateczną ilością rysunków, wyjaśnia istotę ogrzewań centralnych i daje wskazówki racjonalnej ich eksploatacji. Brak opisu dużych ogrzewań zespołowych zdalczynnych.

Książkę tę można polecić wszystkim, którzy chcą w łatwy i prędko sposób zapoznać się z istotą centralnych ogrzewań.

Inż. L. M.

rys. 460 Wanna o prostym zakończeniu pozwalającym na ustawienie jej w pozycji pionowej zabiera mało miejsca dzięki czemu można ją stosować w małych mieszkaniach bez łazienki. Cena 17 — 25 mk.

Jak urządzam własne mieszkanie nowoczesnie, dobrze, jakim k osztem?

„Wie richte ich meine Wohnung ein? modern, gut, mit welchen Kosten? von Dr. Wilhelm Lotz. Berlin SW. 68.“

Książka ta zawiera 370 fotografii nowoczesnych mebli i sprzętów domowych, z których każda opatrzona jest objaśnieniem dotyczącym się materiału,

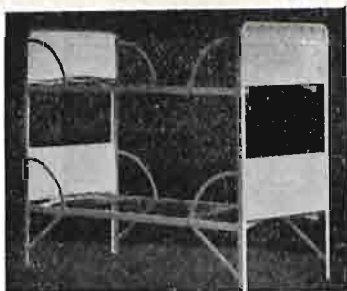
wymiarów, i źródła nabycia przedmiotu.

Dzięki nowemu podejściu do tematu książka może spełnić zadanie przewodnika nie tylko dla fachowców, ale jeszcze bardziej dla laików.

Fotografje dobrane starannie, trafiają się niektóre bardzo interesujące nawet przez samoujęcie.

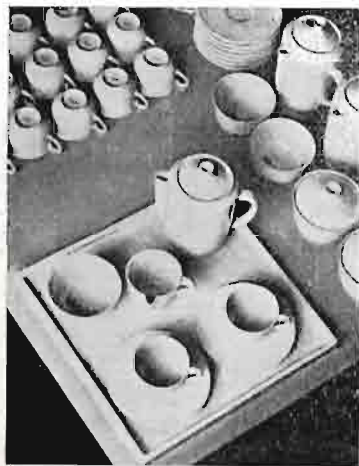
rys. 461 Półki na książki składane z jednakowych elementów 1 sztuka cena 32 mk.

rys. 462
*Łóżko piętrowe, metalowe,
 lakierowane. Cena 60 mk.*

rys. 463
*Wózek—łóżeczkodla dziec-
 ka. Zamiast budy wygięty
 pręt metalowy do ewentu-
 alnego zawieszania prze-
 ścieradełka*

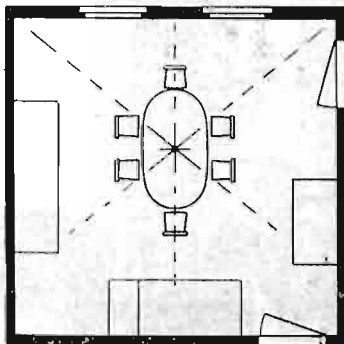
rys. 464
*Serwis do białej kawy,
 prosty i elegancki*

rys. 465
*materac do gimnastyki, po-
 kryty ładnym, trwałym
 materiałem może być też
 używany jako kanapa wy-
 godna i łatwo przenośna.
 Cena z pokryciem 135 mk.*

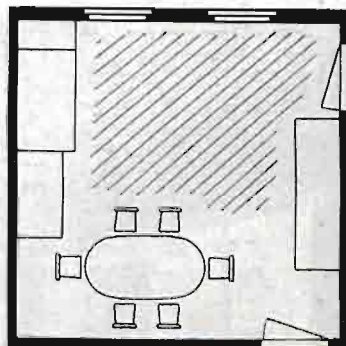
Pokój do pracy

Aby uzyskać ładne i wygodne wnętrze, nie wystarczy mieć odpowiednie meble, trzeba też dobrze je ustawić.

rys. 466

Kanapka przy drzwiach daleko od okna jest mało wyzyskana. Stół ustawiony tradycyjnie na środku pokoju nie tylko zabiera miejsce, ale i przeszkadza komunikacji między kuchnią i kredensem.

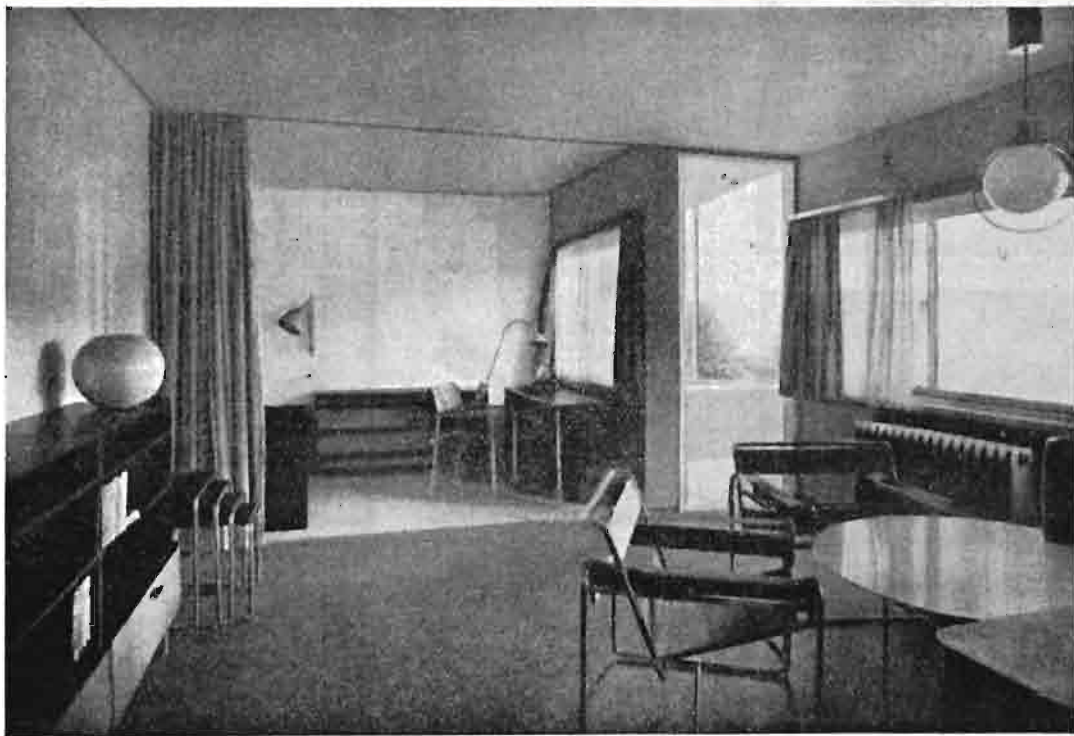

rys. 467

Kanapka przy oknie w kącie nieprzechodnym wprost zachęca do drzemki poobiedniej z gazetą w rękę. Kredens przy drzwiach ustawiony jest równoległe do komunikacji z kuchnią i stołem. Stół usunięty pod ścianę zostawia cały środek pokoju wolny.

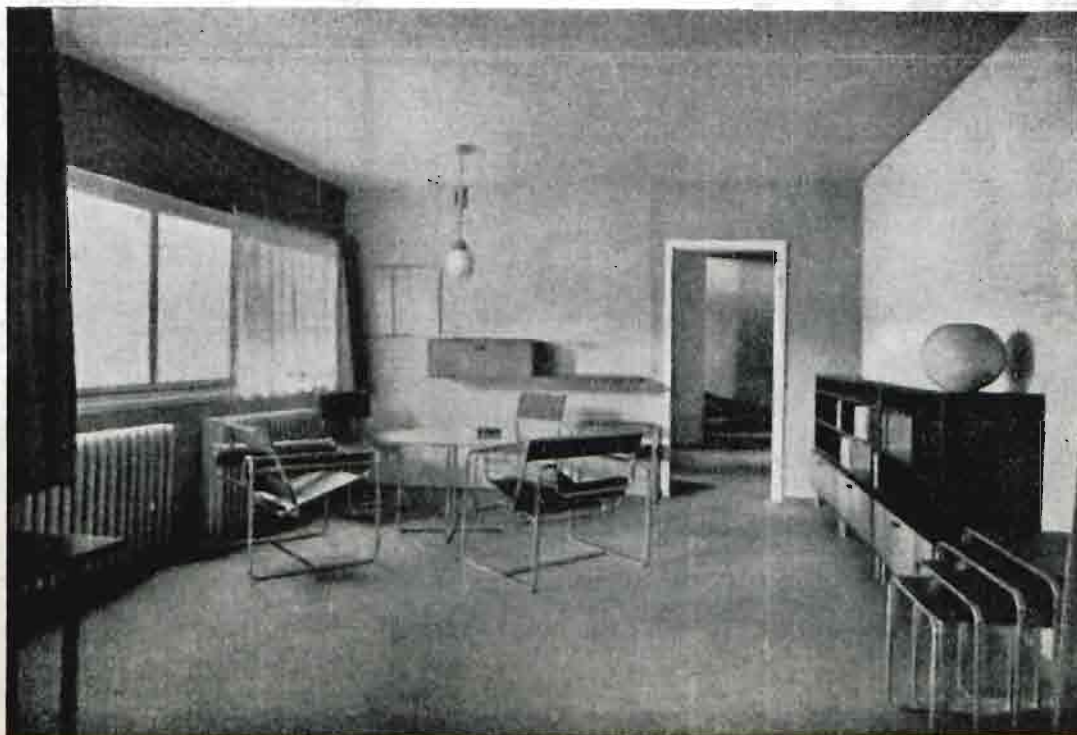
Przez umiejętne ustawienie tych samych mebli pokój stał się inny, meble są wykorzystane, komunikacja uproszczona i skrócona.

b. b.

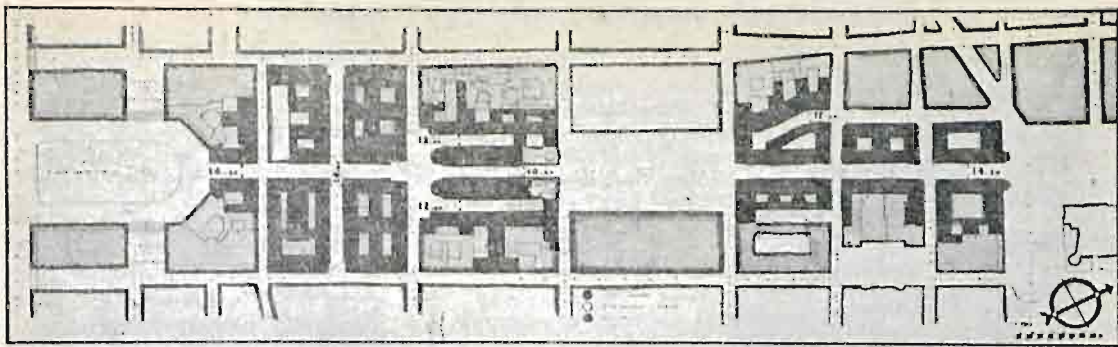

rys. 468

Otto Haesler & Karl Völker (pokój mieszkalny z niszą do pracy)

rys. 469 Otto Haesler & Karl Völker. Ten samo wyżej pokój mieszkalny z drugiej strony (Innen-Decoration Nr. lipcowy 1931r.)

rys. 470 Poszerzenie Via Roma z 10 m. 65 do 14 m. 80 nie daje się uskuteczyć na całej szerokości ze względu na 2 kościoły na S. Carlo. Poszerzenie to zostało zastąpione przez dwie nowe równoległe ulice, wychodzące arkadami na plac. Podobnie pod gmachami przechodzą na tenże plac nowe ulice o płynnej linii, odprowadzające ruch istniejącej ulicy Viotti, oraz ulicy, która powstała z pieszego połączenia z placem pięknego podwórza Akademii Nauk.

Z lipcowego N-ru Casa Bella reprodukuje projekt nowoczesnego urbanistycznego rozwiązania przebudowy związanej z koniecznym poszerzeniem jednej z głównych arterji

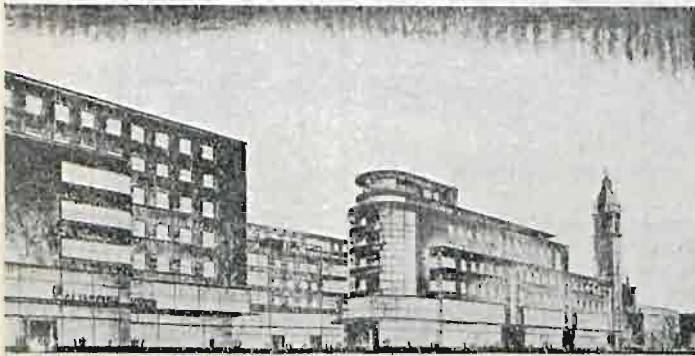
Turyń, via Roma, przechodzącej wśród gmachów o charakterze zabytkowym.

Architekci Pagano-Pogatoch-nig, Cuzzi, Levi Montalciani Aloisio i Sott Sass opracowali

ten projekt w sposób śmiały i ciekawy, liczący się zarówno z potrzebą zachowania istniejących zabytkowych budowli, jak i koniecznościami współczesnego ruchu.

Wykonane przez grupę pięciu perspektywy, dowodnie świadczą, że nie naśladowanie stylów minionych, ale celowe współczesne budownictwo podnosi walor budowli zabytkowych, nie naśladowując ich ani konkurując z nimi i daje całość harmonijną i naturalną.

Czy zrozumieją to ci, którzy o przebudowie Turyń będą decydować?

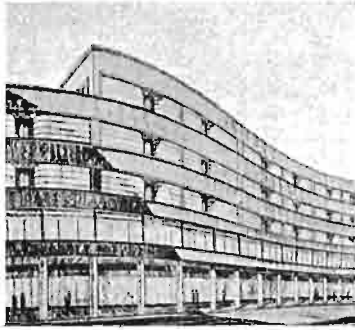
rys. 471

rys. 457. Widok nowo-projektowanej ulicy z gmachami wzniesionymi obok kościoła San Carlo

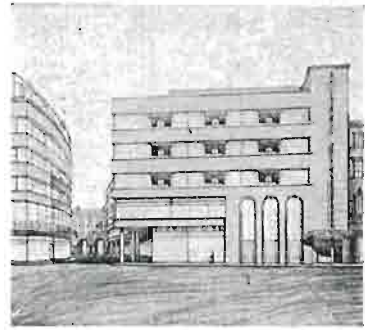
rys. 472

rys. 358. Widok poszerzonej Via Roma; podkreślić należy udatne śmiałe połączenie nowoczesnej budowli z istniejącym stylowym narożnym domem.

Przedłużenie ul. Viotti, skierowujące się płynną linią do Arkad wychodzących na plac San Carlo.

rys. 473

rys. 474

Otto Haesler—Celle. Zum Probleme des Wohnungsbaues. Verlag Germann Reckendorf G. M. B. H. Berlin S. W. 48. Zwracamy uwagę czytelnika na małą, ale pełną treści książeczkę dająca obliczenie kosztów budowy i komornego Osiedla Rothenberg pod Kassel, o którym pisaliśmy już kilkakrotnie (D. O. M., N-r 8 r. 1930 N-r 5 - 1931)

Konferencja T-wa Urbanistów Polskich w Gdyni.

3. X—1931 odbędzie się w Gdyni w Komisarjacie Rządu konferencja w sprawie rozbudowy miasta.

Referaty w powyższej sprawie wygłoszą:

— Arch. Józef Jankowski, arch. Adam Kuncewicz z Warszawy i arch. Jerzy Müller z Gdyni. —

Stropy Bplex

BIPLEX — syst. Navratil. (Wynalazek węgierski). Dotychczas stosowano rozstęp między żebrami do 27 cm. z powodu max. wymiarów pustaków, wyrabianych dla tego celu.

Tutaj dopiero spotyka się osiowy rozstaw międzyżebrowy 56—80 cm., co pozwala oszczędniej wyzyskać żelazo.

Pustaki między żebrami działają jak sklepienka. Istotną nowość w tym pomysle stanowi to, że w stropach tych osiągamy w całej dolnej warstwie, zarówno w cegle jak i w betonie, naprężenia ściskane w kierunku poprzecznym do żeber, wyzyskując najracjonalniej właściwości statyczne używanych tworzyw.

Wynalazca wskazuje, że stropy tego systemu dają znaczną oszczędność na materiale i robociźnie, i posiadają następujące główne zalety: dwie płaszczyzny, dolną i górną, całkowicie gładkie, izolację cieplną i dźwiękową, małą wagę własną, nie wykazują rys i płam na sulitach, łatwość umocowywania przewodników elektrycznych w

W stropach Bplex układa się między dwa sąsiednie żebra — dwa lub trzy pustaki specjalnego wykroju, uwiódzionego na szkicach.

Wysokość pustaków wynosi 14 lub 17 cm.

Wykrój pustaków, wzdłuż osi żeber, tworzy formę dla żebra, które po wypełnieniu, rozpierając pustaki i uszczelniając fugi między nimi, daje możliwość jednoczesnego ubicia.

2-ech kierunkach i szybkość wykonania robót, łącznie z możliwością wykorzystania w 2—3 dni po zabetonowaniu.

JK.

Z Polskiego Towarzystwa Reformy Mieszkaniowej

Komisja Planu Regionalnego m. Warszawy zwróciła się do P. T. R. M. o postawienie dezyderatów w zakresie problemów interesujących Towarzystwo dla uwzględnienia ich w planie regionalnym Warszawy. Towarzystwo delegowało p. Teodora Toeplitza.

Pokaz mieszkaniowy w Stanisławowie.

Organizatorzy Spółdzielni bu-

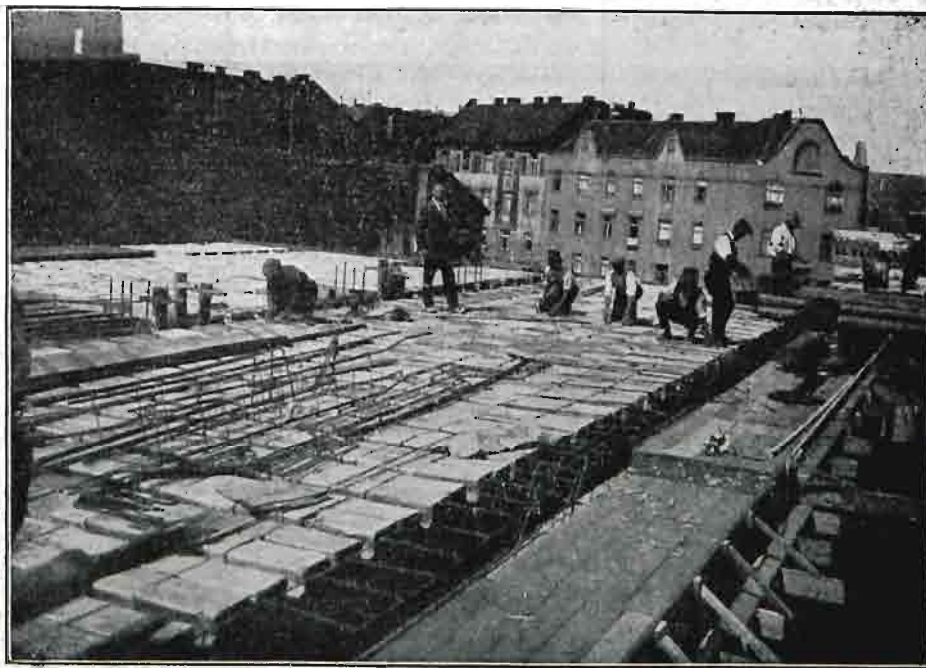
dowlano-mieszkaniowej w Stanisławowie dysponujący kompleksem gruntów o powierzchni 6¹/₂ hektarów, zainicjowali, z okazji wykończenia pierwszych dwóch domków, urządzenie pokazu mieszkaniowego i zwrócili się o pomoc do P. T. R. M. Zarząd zdecydował wziąć udział w pokazie i przygotować szereg tablic dydaktycznych, ilustrujących główne zagadnienia miesz-

kaniowe. Przygotowanie tablic zostało poleconem p. inż. L. Tomaszewskiemu w porozumieniu z Komisją Wystawową.

Nowi członkowie:

P. Tadeusz Witowski architekt, Lublin, Zielna 4., został na Zebraniu Zarządu w dniu 26. VIII. b. r. przyjęty na członka Towarzystwa.

Biplex ŻELBETOWE STROPY

PATENTOWANE. NAJTAŃSZE W WYKONANIU. OSZCZĘDNOŚĆ 35% w stosunku do innych stropów. Uszczelniają od dźwięków postronnych i strat ciepłych. Lekkie. Waga własna 190—250 kg. m². Wyzyskują całkowicie statyczne właściwości materiałów, co powoduje zmniejszenie marnotrawstwa na budowie.

Oferty—Kosztorysy—wykonanie. Warszawa, Warecka 3 tel. 270-80

IMIĘ i NAZWISKO	A D R E S	Telefon
Brukalska Barbara	Warszawa, ul. Niegolewskiego 8	415-88
Brukalski Stanisław	" " " "	"
Buckiewiczówna Marja	" .. Raszyńska 50	8-55-95
Bujnowski Zygmunt	" .. Długa 11	763-91
Celarski Zdzisław Szczyński	Kźzemieniec, Zarząd Liceum, architekt rejonowy	
Czerwiński Józef Napoleon	Warszawa, ul. Wspólna 5 m. 5	770-22
Dobrzyńska Jadwiga	Warszawa, Krakowskie Przedmieście 79	653-51
Filipkowski Stanisław	" ul. Mokotowska 51/53 m. 20	8-11-20
Gądzikiewicz Stanisław	" .. Kozińskiego 6	346-20
Goldberg Maksymilian	" .. Nowogrodzka 18	233-07
Grochowicz Stanisław	" .. Mokotowska 45	8-30-04
Gutt Romuald	" .. Wronskiego 5	705-75
Günath Władysław	" .. Ursynowska 44	8-22-44
Jankowska Nina	" .. Żolibórz, ul. Kochowskiego 2	267-48
Jankowski Józef	" " " "	"
Jasiński Henryk	Kraków, ul. Studencka 19	160-80
Jawornicki Antoni	Warszawa, ul. Myśliwiecka 16	218-03
Kłós Konrad	" .. Sewerynow 5	294-42
Kopkowicz Franciszek	Zakopane, willa „Boryna“	
Kranz Waldemar	Zamość, ul. Nowa 4	
Kurkiewiczówna Helena	Warszawa, Marszałkowska 36 m. 3	8-20-91
Lachert Bohdan	" .. Katowicka 9	10-25-33
Leszczyński Stanisław	" .. Wilcza 43	8-87-11
Lilpop Franciszek	" .. Aleja Róż 10	8-19-66
Łoboda Zygmunt	" .. Krakowskie Przedmieście 79	653-51
Maciejewski Eugenjusz	Gdynia, Szosa Gdańska, dom p. Szaniawskiej	
Manasterski Stefan	Żolibórz, ul. Krasińskiego 21 m. 12	228-48
Michejda Tadeusz	Katowice, ul. Poniatowskiego 19	991
Mischel Z.	Warszawa, ul. Leszczyńska 8	623-46
Nowakowski Tadeusz	" .. Polna 52	8-50-58
Oderfeld Henryk	" .. Bagatela 15	8-42-42
Paprocki Adam	" .. Sucha 18	8-46-44
Pillar Jan	Starogard	
Pitak Edmund	Bydgoszcz, Zduny 18	353
Płachecki Bolesław	Warszawa, ul. Wilcza 9	8-82-40
Poznańska Janina	" .. Sędziowska 7	8-15-08
Poznański Jerzy	" " " "	"
Romanowski	Poznań Grunwaldzka 40	
Różański Stanisław	Warszawa, ul. Filtrowa 83 m. 1.	9-16-83
Rudzki Tadeusz	Sosnowiec, ul. Kaliska 3 a	
Rutkowski Hipolit	Warszawa, ul. Polna 52 m. 3	
Seydenbeutel Edward	" .. Marszałkowska 63	8-24-53
Syrkus Helena	" .. Senatorska 38	754-76
Syrkus Szymon	" " " "	"
Szabuniewicz Mirosław	" .. Polna 64 m. 33	8-30-64
Szanajca Józef	" .. Głogiera 5	8-28-68
Szczygliński Bronisław	Warszawa, ul. Służewska 3 m. 3	8-40-82
Szperling Jan	" .. Pankiewicza 4	305-98
Świerczyński Rudolf prof. Pol.	" .. Myśliwiecka 12	762-62
Tolłoczko Kazimierz	" .. " 14	268-26

IMIĘ I NAZWISKO	A D R E S	Telefon
Tołwiński Tadeusz prof. Polit.	Warszawa, ul. Służewska 3	8-28-65
Tokar Ludwik	Warszawa, ul. Nowogrodzka 3	433-90
Tomaszewski Leonard Korzeniowskiego 6	8-26-05
Tomaszewski Wacław	Gdynia, ul. Abrahama	11-51
Ulatowski Kazimierz	Toruń, ul. Legjonów 2	889
Weker Wacław	Warszawa, ul. Słoneczna 50, róg Spacerowej	8-88-00
Wondrausch Bronisław	Włocławek, ul. Łęgska 24	
Witkowski Tadeusz	Lublin, ul. Zielna 4 m. 9	
Woyciechowski S.	Warszawa, ul. Filtrowa 67 m. 49	8-43-64
Zborowski Bruno Korzeniowskiego 6	8-18-36

Asfalty

F I R M A	A D R E S	Telefon	U w a g i
Jan Andrzej Wrablik	Warszawa, Karolkowa 86	534-57	specjalność: — asfalty wszelkiego rodzaju oraz krycie dachów

Architektoniczne biura

Michał Szachowski—budowniczy

Architektura wnętrza

„Ład“ współdz. z odp. udz.	Warszawa, ul. Czerniakowska 203 Sklep. Hotel Europejski	444-82 435-83	urządzenia wnętrz, meble, tkaniny, ceramika.
----------------------------	--	------------------	--

B l a c h a

D./H. A. Gepner

Blacha cynkowa

D/H Herman Meyer	Warszawa, Traugutta 2	655-25 690-27	Blacha cynkowa i pocynkowana, mosiądz, miedź, aluminium, ołów i t. p. w surowcach i półfabrykatkach.
------------------	-----------------------	------------------	--

Blacharskie Zakłady

Zakłady Blacharskie „Gryff“ wł. A. Jurewicz	Warszawa, ul. Piękna 30	8-35-56	ornamentacje, krycie dachów, wszelkie roboty wchodzące w zakres budowlanego blacharstwa, remont, konserwacja
--	-------------------------	---------	--

Betonowe Wyroby

Wytwórnia Wyrob. Betonowych Henryk Gołogowski	Warszawa, Al. Jerozolimskie 21	219-74 432-83	Kręgi studzienne, rury 15—120 średnicy, płyty, słupy, krawężniki, cegła, pustaki, tarasy, balkony, pergole, i t. p.
--	--------------------------------	------------------	---

Edmund Szmidt
Wytw. Wyrob. Beton. i Ksylolitowych

Budowlane Materjały

Tow. dla Handlu Mat. Bud. „DOSTAWA“	Warszawa, biuro — ul. Krucza 38 skład — ul. Targowa 12	8-92-28 10-12-28	stopnie, parapety, posadzka i różne wyroby „sztuczny kamień“.
--	---	---------------------	---

F I R M A	A D R E S	Telefon	U w a g i
-----------	-----------	---------	-----------

Budowlane Materiały Zastępcze

Zągajski Mieczysław sp. akc.	Warszawa, ul. Żórawia 3	550-20	Heraklit
Zakłady Przem. CELOLIT sp. akc.	Warszawa, ul. Ordynacka 5	420-05	celolit, materiał budowlany, izolacje termiczne i dźwiękowe.
„IZOBET” inż. Dyonizy Popławski	Warszawa, ul. Karowa 5 m. 12	539-80	Nowy sposób budowy ścian i stropów z betonu izolowanego.

Budowlane przedsiębiorstwa

F I R M A	A D R E S	Telefon
Banasiak J. i Kasperski T. Biuro Techniczno-Budowlane	Warszawa, ul. Emilji Plater 35	448-27
Przeds. Inż.-Budowlane arch. Józef Drecki	Toruń, ul. Stary Rynek 20	801
Niezbalski Stefan—Biuro Budowlane	Warszawa, ul. Marszałkowska 15a	8-85-77
Społeczne Przedsiębiorstwo Budowlane spółdzielnia z ogr. odp.	„ Krak. Przedm. 5 m. 5.	318-12 780-36
Greg Bruno — Biuro Techniczne	Lwów, ul. Konopnickiej 10	25-15
Przeds. Inż.-Bud. „Zjednoczeni Inżynierowie” sp. z o. o.	Warszawa ul. Uniwersytecka 4	8.99-26 8.94-71
Janicki Piotr Przeds. Architektoniczno-Budowl.	„ ul. Rakowiecka 41	8.42-88
Przeds. Rob. Bud. Edward Klein	„ Al. Jerozolimskie 19	260-60
Kalinowski N. i Syn sp. z o. o.	Gdynia, Skwer Kościuszki	18-29
Kleiber A. i Jeżewski W. Przeds. Robót Budowlanych	Warszawa, ul. Ordynacka 8	688-11 542-70
Saski Jerzy	Kielce, ul. Sienkiewicza 57	490
Przeds. Robót Budowl. i Kanalizac. I. Tyller	Łódź, ul. Trębacka 18	162-09 171-38
W. Markusfeld	Łódź, ul. Ceglana 114	213-15
T. R. B. — Tow. Rob. Bud. inż. Bogusław Lencki i S-ka sp. z ogr. odp.	Warszawa, Miodowa 21 Oddział w Brześciu n' Bugiem, ul. Zygmuntowska 36	664-11
Przeds. Budowl. C. Leitgeber	Poznań, Naramowicka 25	50-81
Spółka Osadnicza Sp. Akc.	„ Rzeczypospolitej 1	

Ceramika

FIRMA	ADRES	Telefon	U w a g i
Inż. cer. Cieszewski Józef	Warszawa, ul. Kopernika 30	607-49	cegła stropowa
Inż. Albert Karp biuro techniczne	Warszawa, ul. Wilcza 54	8-72-47	
Jan Krause Zakłady Przem. w Andrespolu	Łódź, ul. Andrzeja 24	141-24	kafle, farby ziemne
Miejska Cegielnia Mechaniczna we Włocławku	Włocławek	157	cegła, sączki, dachówki
Pomorskie Zakłady Ceramiczne tow. akc.	Grudziądz		Dachówki (karpiówka żłobiona, holenderka i rzymska)

Domy gotowe

K. Rudzki i S-ka sp. akc.	Warszawa, ul. Fabryczna 3	692-16 600-87	domy stalowe
M. Kamiński i T. Starczyński sp. z ogr. odp.	Warszawa, ul. Podchorążych 43	540-97	domy drewniane

Drzewka i rośliny ozdobne

Stanisław Przedpeński	Płock, ul. Tumska 6	320 i 172	Różne cebulki kwiatowe, wszelkie nasiona
-----------------------	---------------------	-----------	---

Elektryczne Aparaty

Hyperion Inż. J. Thisch	Warszawa, ul. 11 Listopada 4	Konto P.K.O. Nr 13.797	specjalność Transformator ki DZW i lampy oszczędnościowe.
-------------------------	------------------------------	------------------------------	--

Elektryczne armatury

Bracia Borkowscy Zakłady Elektrotechniczne sp. akc.	Warszawa, Al. Jerozolimskie 6	642-79 684-66	
Tow. Elektr. „KANDEM” sp. z ogr. odp. w Katowicach, ul. Piłsudskiego 32	w Warszawie ul. Królewska 18/8	686-63	Fabryka racjonalnych opraw świetlnych. Biuro projektów.

Gazowe piecyki kąpielowe

Stanisław Cohn	Warszawa, ul. Senatorska 36	641-61 641-62	
----------------	-----------------------------	------------------	--

Grzejniki

FIRMA	ADRES	Telefon	U w a g i
Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki	Warszawa, ul. Marszałkowska 46	8-06-99	
Tow. Starachowickich Zakładów Górniczno-Hutniczych sp. akc.	Warszawa, ul. Warecka 15	270-09	

Izolacje

„ORŁORÓG“ dawn. Orłowski, Rogowicz i S-ka	Warszawa ul. Królewska 8	701-23	Fabryka izolacji korkowej, Bituminy, Aquisolu, Impregnołny. Zabezpieczenie budowli od wilgoci. Krycie i izolacja dachów. Roboty asfaltowe. Wszelkie materiały izolacyjne.
E. Dutlinger i A. Borowik	Warszawa, ul. Próżna 10	260-55	cerosil, celotex, torfoleum
Stankiewicz i Nowak inż. arch.	Warszawa, ul. Żelazna 38	304-88	Conco, wszelkie materiały wchodzące w zakres izolacji i wykonanie robót.
Inż. Albert Karp — biuro techn.	Warszawa, ul. Wilcza 54	8-72-47	Bezbarwna lituryna, do chem. zabezpieczenia fasad od deszczu oraz do wzmocnienia podłóg cementowych.
„GUDRONIT“—W. Ciszewski Specjalna fabryka materiałów izolacyjnych egz. od r. 1875	Warszawa, ul. Krak. Przedm. 17	611-45 10-10-45	Zabezpieczenie budowli od wilgoci. Niszczenie grzyba drzewnego w budowlach. Krycie dachów. Roboty asfaltowe. Dostawa wszelkich materiałów izolacyjnych własnej produkcji

Kasy Stalobetonowe

Fabryka Kas Panc. i stalobet. HENRYK JARDEL	Warszawa, ul. Miodowa 14	737-99	Konstrukcje zabezpieczeniowe. Kasy do wmurowaniu
--	--------------------------	--------	--

Konstrukcje dachowe

Biuro Inżynier.-Budow. „Łuk“ L. Paradistal i Syn—Inżynierowie.	Warszawa, ul. Hoża 49	433-84 254-81	Specjalność: nowoczesne drewniane konstrukcje dachowe i inne, dla bud. przemysłowych, sportowych, gospod. wiejskiego i t. p.
---	-----------------------	------------------	--

Malarskie Zakłady

Przeds. Malarsko-Dekoracyjne T. Jamiołkowski i S. Jarzęcki	Warszawa, ul. Sosnowa 1	310-48	malowanie aparatami pneumatycznymi
Przeds. Robót Malarsko-Budowl. Zygmunt Statkiewicz	Warszawa, ul. Ogrodowa 23	675-06	

Marmury

F I R M A	A D R E S	Telefon	U w a g i
Mechanicz. Zakł. Marmurowe Ludwik Tyrowicz rok zał. 1890	Lwów. Pekarska 95	25-03	wszelkie roboty marmurowe z mat. kraj. i zagranicz.

Marmury sztuczne

inż. Zygmunt Łada i S-ka sp. z o. o.	Warszawa, ul. Traugutta 2	601-84	marmury sztuczne
---	---------------------------	--------	------------------

Ogrzewania Centralne, Wodociągi i Kanalizacja

Biuro inż. „TERMOTECHNIKA” sp. z o. o.	Warszawa, Twarda 50	632-05	
---	---------------------	--------	--

Posadzki

Edmund Szmidt Wytw. Wytrob. Beton. i Ksyolit.	Warszawa, ul. Grojecka 56	328-39	stopnie, parapety, posadzka i różne wyroby „sztuczny kamień.”
Królikiewicz Tadeusz przemysł drzewny	Warszawa, ul. Nowogrodzka 7	287-44	wyłączne przedstawicielstwo posadzek wyrobu Liceum Krzemienieckiego.
Pow. Tow. Parkietowe sp. z o. o.	Warszawa, ul. Mińska 8	10.26-40	

Posadzki jednolite

inż. Zygmunt Łada i S-ka sp. z o. o.	Warszawa, ul. Traugutta 2	601-84 603-84	Linotol Lastrico
---	---------------------------	------------------	---------------------

Piece Szrajbera

Karol Szrajber sp. z ogr. odp.	Warszawa ul. Grójecka 33	320-33	
--------------------------------	--------------------------	--------	--

Pralnie i Kuchnie Mechaniczne

Stanisław Cohn	Warszawa, ul Senatorska 36	641-61 641-62	przedstawicielstwo sp. akc. Senking
----------------	----------------------------	------------------	-------------------------------------

Rysunkowe Artykuły

Albin Zaborski	Warszawa, ul. Widok 22	405-09	Zakład wyświetlania rysunków i skład przyborów rysunkowych.
----------------	------------------------	--------	---

Stolarskie Zakłady

Jan Kozłowski	Warszawa, ul. Wybrańska 18 m. 1		
Zakłady Parowe Przemysłu Drzewnego sp. z o. o.	Warszawa, ul. Gęsia 69	505-18	listwy, kieliszki, drzwi okna, schody, bramy, okładziny, listew, podłóg.
Mech. Zakłady Stolarskie Adam Zagrabski i S-ka	Jabłonna Legionowa Jagiellońska 33	tel. II podmiejska Jabłonna-Gucin Nr. 18	Specjalność: w dziale budowlanym: okna szwedzkie, zawiasowe i przesuwane. Drzwi pełne klejone. (Urządzenie wewnątrz z własnych modeli i w/g dostarczonych projekt. W dziale sportowym: Drewniane obręcze do kół rowerowych nagrodzone złotym medalem na wystawie Przemysł. Sport. w 1926 r.

Śiatki i płoty druciane

DRUTOWNIA — POZNAŃ fabryka siatek i płotów druczianych	Poznań, ul. Św. Marcina 45-a	24-01	Śiatki 4-ro i 6-cio kątnie, karbowane, oraz siatki rabcicowe i tarfy do przesiewa na piasku. Specjalność: kompletne ogrodzenie z ustawieniem na miejscu.
A. Zwierzchowski i S-ka	Poznań, ul. Podgórna 10-a		Druć wszelaki, liny drucziane, liny konopiane i wszelkie wyroby powroźnicze

Urbanistyka

Biuro Inżynierskie Studjów dla Przemysłu „B. I. P. Technico” sp. z ogr. odp.	Warszawa, ul. Miodowa 3	799-01	Plany pomiarowe regulacyjne, gospodarka miejska, gospodarka cieplna, suszarnie.
--	-------------------------	--------	---

Witrazę

T. Białkowski i S-ka	Warszawa, ul. Stępińska 42	629-55	Zakład Witraży i Mosaiki artystycznych.
----------------------	----------------------------	--------	---

Wodociągi i Kanalizacje

Fabryka Wyrobów Betonowych „B I O S” sp. z ogr.	Warszawa, ul. Poznańska 13		osadniki systemu „Bios” do wód ściekowych
---	----------------------------	--	---

Zakłady Wyświetlania Rysunków

Albin Zaborski	Warszawa, ul. Widok 22	405-09	Znacznie rozszerzony Zakład Wyświetlania Rysunków.
----------------	------------------------	--------	--

Wytwórnice Papieru Światłoczułego

St. Juracki i St. Chełmicki Sp. z o. o.	Warszawa, Zielna 15 Poznań, ul. Małeckiego 6	639-29 73-20	Papiery światłoczułe, negatywne, niebieskie, sepia i pozytywne
--	---	-----------------	--

Żelazo budowlane

S. Graff — skład żelaza	Warszawa, Grzybowska 10	637-67	żelazo we wszelkich wymiarach i profilach
-------------------------	-------------------------	--------	---

Budowa mostu.

Budowa sierocińca.

Budowa wieży na ratuszu.

PEIKERT - RYSIEWSKI

Przedsięb. Robót Pod i Naziemnych
GRUDZIĄDZ, ul. Chełmińska 32/34, tel. 391 i 392.

Niniejszem zawiadamiamy, iż podjęliśmy sprzedaż
CEMENTU SPECJALNEGO MARKI
„S. S.”

produkowanego przez cementownię „WIEK”
w Zawierciu na zasadzie patentu Nr. 5420
prof. Dr. H. Kühla.

Cement ten dzięki bardzo wysokim początkowym wytrzymałościom prawie nie ustępuje cementom glinowym (bauksytowym) i bardzo korzystnie je zastępuje dzięki całemu szeregowi swych cennych własności.

Możliwość skrócenia do minimum czasu potrzebnego na wiązanie przy jednocześnie otrzymywanych wysokich wytrzymałościach, spowodowała szerokie zastosowanie tego cementu zamiast glinowego w krajach zachodniej Europy i w Stanach Zjednoczonych.

Przy zastosowaniu patentu prof. Kühla udało się cenę ofiarowanego przez nas cementu znacznie obniżyć w stosunku do cementów glinowych.

Na żądanie przesyłamy prospekty cementu marki „S. S.”

CENTROCEMENT

Spółka z ogr. odp.

Warszawa, Moniuszki 1-a.

PRZEDSIĘBIORSTWO ZDUŃSKIE

L. Goździkowski

Warszawa,

Ogrodowa 56 m. 45

tel. 264-55.

SZKÓŁKI DRZEW I KRZEWÓW
HODOWLA I SKŁAD NASION
STANISŁAW PRZEDPEŁSKI

W PŁOCKU, Telefony Nr. 320 i 172.

Poleca drzewa i krzewy ozdobne i owocowe, rośliny pnące, krzewy na żywopłoty i obwódki do klombów, róże, rośliny zimotrwałe, cebulki kwiatowe, nasiona warzywne i kwiatowe w najlepszym gatunku.

Cennik wysyłam na żądanie bezpłatnie.

Rok założenia firmy 1995.

JAN PEREBOOM

Hodowla i Eksport Kwiatów Cebulek i Bylin

LISSE — Holandia

dostarcza w pierwszorzędnym gatunku:

hijacenty, tulipany, narcyzy,
krokusy, mieczyki i t. p.

Cennik
na żądanie

Korespondencja w języku
angielskim i niemieckim

PRZEDSIĘBIORSTWO INSTALACYJNE

Inż. Stefan Skwarecki

WARSZAWA.

ulica Marszałkowska 62, telefon 8.60-70.

INSTALACJE: Ogrzewań centralnych, Kanalizacji, Wodociągów zwykłych i pneumatycznych, Gaz. Pralnie mechaniczne.

Projekty i konstrukcje.

ARTYKUŁY KREŚLARSKIE

Papiery **TECHNICZNE**

Zakład **KOPJOWY**

LAMPY Kopjowe

RAMY Kopjowe

St. SZYMAŃSKI

i K. CYGAŃSKI

Warszawa, Wilcza 32, tel. 8-14-78

BIURO
INŻYNIERSKIE
STUDJÓW
DLA
PRZEMYSŁU
SP. z O. O.

Warszawa, Miodowa 3. Tel. 799-01.

Budownictwo Przemysłowe, KONSTRUKCJE ŻELAZNE, BETONOWE, ŻELBETOWE I DREWNIANE, Urbanistyka PLANY POMIAROWE, REGULACYJNE, WODOCIĄGOWO-KANALIZACYJNE i GOSPODARKA MIEJSKA, OCZYSZCZANIE WÓD ŚCIEKOWYCH. Ekspertyzy i porady techniczne

„BIP TECHNICO”

gwarantuje racjonalność koncepcji, dąży do obniżenia kosztów własnych i nie zajmuje się żadnymi dostawami.

Zanim kupisz parcelę budowlaną w okolicach Warszawy

kup broszurę wraz z mapą p. t.

Oiedla i Letniska

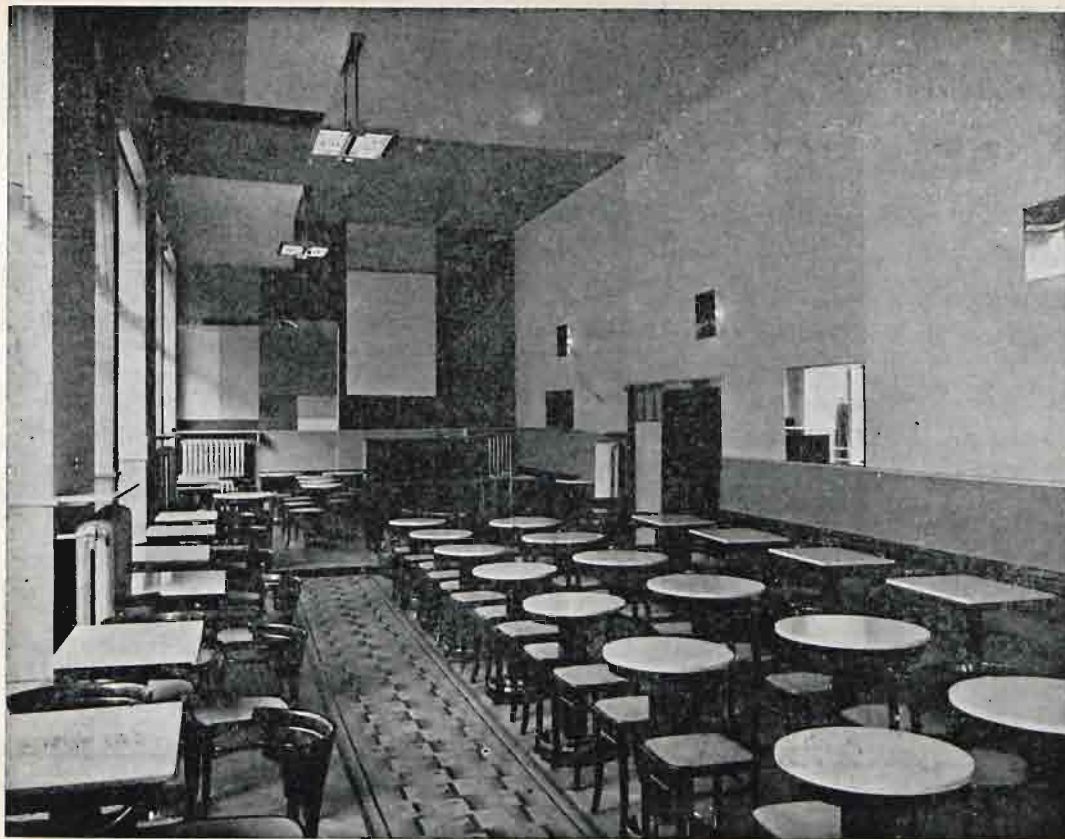
w okolicach

m. st. Warszawy

Do nabycia w księgarniach i kioskach „Ruchu” i Adm. Mieszczańska „Dom—Osiedle—Mieszkanie” Warszawa, Kraków. Przedm. 5 m. 5. Tel. 202-05.

Cena zł. 2.50

dla prenumer. 2 zł.

THONET MUNDUS

POLSKIE FABRYKI GIĘTYCH MEBLI

Spółka Akcyjna

CENTRALA W BIELSKU (Cieszyńskim)

ULICA MICKIEWICZA Nr. 21.

ODDZIAŁ SPRZEDAŻY w WARSZAWIE

ULICA MARSZAŁKOWSKA Nr. 141, TELEFON Nr. 20-29.

Fabryki: w RADOMSKU woj. Łódzkie

w JASIENICY woj. Śląskie

w BUCZKOWICACH woj. Krakow.

urządzenie wnętrz według własnych projektów: lokali mieszkalnych, magazynów i kawiarni, teatrów i kino-teatrów, instytucji, banków, biur i t. p.

Ostatnio wykonane urządzenia: Cukiernia „Kolorowa“ (fotografja). Magazyn p. f. „Franaszek“ Aleje Jerozolimskie. „Nasza gospoda“ — filja Gastronomji

Zawodowcy i Miłośnicy Ogrodnictwa!

W dwutygodniku ilustrowanym

“O G R O D N I K”

(XXI rok istnienia)

znajdziecie wskazówki i rady z zakresu wszystkich działów ogrodnictwa. Sprawozdania targowe Rolniczo-ogrodnicze dodatki radjowe, Fachowe odpowiedzi na pytania

Redaktor: **W. J. ZIELIŃSKI.**

Wydawcy: **SUKCESOROWIE Ś. P. W. KLENIEWSKIEGO.**

właścicielowie firmy: „**LEMSZCZYŻNA-SZCZEKARKÓW**”.

Prenumerata: rocznie 28 zł., półrocznie 14 zł., kwartalnie 7 zł.

Administracja: **Warszawa, ul. Boduena 2. telefon 219-89. Konto P. K. O. 9930.**

Prenumerować można: 1) bezpośrednio w Administracji — Warszawa, ul. Boduena 2.
2) przez P. K. O. konto czekowe Nr. 9930. — 3) przez każdy urząd pocztowy.

Zwracamy uwagę na dział ogłoszeniowy.

P O R A D N I K O G R O D N I C Z Y

(szkolnictwo, sadownictwo, warzywnictwo), niezbędną podręczną książeczkę ogrodnika, w opracowaniu najwybitniejszych fachowców, wysyła po otrzymaniu zł. **3.75.**
Administracja czasopisma „O G R O D N I K” Warszawa, Boduena 2,

Wytwórnia Papieru Światłoczułego ST. JURACKI & ST. CHELMICKI

Sp. z o. o.

Poznań, ul. Małeckiego 6, tel. 73-20

Przedstawicielstwo Generalne na Warszawę: **K. ZAWADZKI & S-ka**
ul. Zielna 15, tel. 633-29

Papiery światłoczułe negatywne, niebieskie, sepia i pozytywne.

Składnica Przyborów Kreślarskich i Zakład Wyświetlania Rysunków oraz oprawy planów

ALBIN ZABORSKI

Warszawa, ul. Widok 22, tel. 405-09

Wylączna sprzedaż papierów światłoczułych, utrwalanych na sucho, jedynej krajowej wytwórni papierów światłoczułych „OZALID” właśc. Otton Söderström, Łódź,

Generalne Przedstawicielstwo maszyn do wyświetlania i utrwalania rysunków oraz planów wszechświatowej fabryki R. Reiss w Leinbenwerda

catalogi, cenniki, próbki oraz demonstracje maszyn w ruchu na każde żądanie.

**SZKÓŁKI DRZEW
I KRZEWÓW OWOCOWYCH WŁ. NOWICKIEGO**

**polecają po nader przystępnych cenach na sezon jesienny
w dużym wyborze drzewka owocowe, dziczki oraz róże krzaczaste i pienne w odmianach handlowych i amatorskich.**

ADRES; PŁOCK-PODOLSZYCE SKRZ. POCZT. 43, TEL. 331.

CENNIKI NA ŻĄDANIE BEZPŁATNIE

Szkółki zostały odznaczone na P. W. K. w Poznaniu oraz na Wojewódzkiej Wystawie Ogrodniczej w Łodzi dwoma wielkimi medalami złotymi i srebrnym, dyplomem uznania i szeregiem listów pochwalnych.

POSADZKA JEDNOLITA

LINOTOL

NA ZASADZIE LICENCJI THE LINOTOL CO LTD AARHUS (DANJA)

WYROBY Z

L A S T R I C O

PODESTY, STOPNIE, PARAPETY, ŚCIANY

MARMURY SZTUCZNE

W PŁYTACH LUB NAKŁADANE WPROST NA ŚCIANĘ

WYKONYWA

INŻ. ZYGMUNT ŁADA i S-ka Sp. z o. o.

WARSZAWA, UL. TRAUGUTA 2, TEL. 601-84, 603-84.

Osiedle
Mieszkaniowe
na Żoliborzu
buduje

Spółeczne
Przedsiębiorstwo
Budowlane

Spółdzielnia
z ogr. odp.
Warszawa,
Krak.Przedm 5. m.5
tel. 318-12, 780-36

Niezbędny dla każdego kto pisze

MAŁY REMINGTON

(nowy model z tabulatorem)

Trwały, dogodny, łatwo przenośny i tani.
Zastąpić może każdą dużą wzorową maszynę.
Daje piękne pismo i doskonałe kopje.
To jedyna na świecie przenośna
maszyna do pisania z „tabulatorem“

Żądajcie opisów i ofert!
Dogodne warunki nabycia.

Tow. BLOCK-BRUN Sp. Akc.

Warszawa — Hotel Bristol

Oddziały: Bydgoszcz, Katowice, Kraków, Lwów, Poznań, Wilno, Gdańsk.